II.

Micul trafic

Năimit… lacheu… agent

1. În acea zi inundată de un soare părând atotputernic, principiul răului, indiferent la această provocare azvârlită de bucuria de a trăi ori tocmai întărâtat de ea, îşi făcea jocul său sumbru, doldora de calcule şi de întortocheri ingenioase. Forţele malefice aleseseră, în 20 iunie 1949, ca loc de acţiune, beciurile Securităţii din capitala României şi birourile de deasupra, iar ca personificare, trupul cu alură lombroziană (asimetric, încovoiat, frunte îngustă, mâini neverosimil de lungi), purtând marca lui Seth, străvechiul său patron egipţian, adică botul de iepure (să ne amintim şi de ucigaşul din Baltagul, Calistrat – frumuşelul!

— Bogza), deci se opriseră în alegerea întrupării lor asupra generalului Nikolski, şeful anchetelor. În faţa lui stătea tot un marxist, un fost agent sovietic, ca şi el, pe care asasinul cu privire saşie îl transformase în pradă, chinuindu-l cu dexteritate şi cu văditã plăcere.

2. Noapte de duminică spre luni. Citesc, fără să mă pot opri, Vsio teciot a lui Vasili Grossman. În general, lucruri ştiute, dar cu un accent nou. Deci în lagărele speciale sovietice nu erau închişi cei ce luptaseră împotriva statului, ci aceia care, mai mult sau mai puţin, ar fi putut s-o facă. (Pe liceanul arestat pentru o infracţiune realã, de a fi lipit manifeste antistatale, veneau să-l vadă, ca pe un animal ciudat, zeci de lucrători ai serviciilor de securitate.) Prezumţia de vinovăţie e suficientă pentru condamnare, va zice peste câţiva ani şi ucenicul Nikolski. E clar, voi rata prilejul de a mă prezenta fresh la slujbă. Un demon mă mână mai departe şi dau de ordinul lui Stalin de a omorî prin foamete ţărani din Ucraina, de platformele trase de cai grei, adunând morţii de peste noapte, de pruncii încă palpitând, azvârliţi în gropile de gunoi, în timp ce marele scriitor al revoluţiei („Omul – ce mândru sunã acest cuvânt”) scria cu inocenţă într-un ziar moscovit despre nevoia jucăriilor educative pentru copii. Aud primul tramvai, văd, prin draperie, cum creşte lumina („nu plânge, citeşte ’nainte”), nu mă pot desclešta din vehemenţa incredibilă a discursului defunctului scriitor indexat drept rusofob: „Vândut… lacheu… lingău… năimit… agent, Iuda cumpărat cu 30 de arginţi – cu asemenea vorbe îşi trata

deseori Lenin potrivnicii". „În disputã, Lenin nu urmãrea adevărul, ci victoria". „Intoleranţa leninistă, dispreţul faţă de libertate, (...) brutalitatea în raporturile cu cei de altã pãrere şi capacitatea de a şterge de pe faţa pãmântului, fãrã să clipească, nu doar oraşe, ci judeţe, raioane, gubernii întregi care îi contestau adevărurile ortodoxale..." E ora şapte. Tâmpla îmi bate cadenţa diatribei antileniniste. Deschid aparatul de radio. De la Moscova se anunţă că Gorbaciov a fost înlãturat de la putere.

3. Într-o apariţie televizatã, Nikolski a negat orice implicare în „reeducarea" de la Piteşti. Între timp, puciul din U.R.S.S. a eşuat. Ştiau ce ştiau locuitorii capitalei sovietice, posesori ai unei revigorate memorii istorice, când, cu prodigioasã râvnã, s-au apucat să dãrâme statuia lui Dzerjinski, pãrinte al Cekãi, la rândul ei mama K.G.B.-ului şi bunica vitregã a Securităţii; încă din 1917, venerabilul tãtuc punea pe hârtie: „Comuniştii trebuie să fie pregãtiţi să folosească la nevoie tot felul de şiretlicuri, planuri şi stratageme ilegale, să nege şi să ascundă adevărul. Politica comunistă vizează în mod concret învrãjbirea în rândurile inamicilor / ...", nu pentru a le îndrepta greşelile, ci pentru a-i distruge". (J. Barron, K.G.B., apud H.P. Cathala, Epoca dezinformării).

Arãtania leporinã, importatã din ţara N.K.V.D.-ului victorios asupra propriului popor, a avut grijã să-şi şteargă urmele, să punã doar prin intermediari mâna pe bâtã.

4. Pornind în cãutarea lui Nikolski, dai de alţi torţionari: Chinon cel ghebos, ofiţer politic la Peninsula, comandanţii Crãciun (Aiud), Moiş (Timişoara), Goiciu (Gherla); cei doi adjuncţi ai lui Ţurcanu, mari reeducaţi, brigadierul Coriolan Gherman (a lucrat până nu demult la O.J.T. Cluj, relaţii externe) şi pontatorul Liviński de la Canal – aceştia l-au chinuit noapte de noapte pe doctorul Simionescu, obligându-l „să iasă la sârme" şi să-şi încaseze glonţul izbãvitor.

S-au nimerit printre gardieni şi oameni de treabã. Moş Dumitrache de la Târgşor a fãcut să pãtrundă un Nou Testament printre deţinuţi, Alexa, poreclit „omul lui Dumnezeu", cãuta să-i apere pe cei închişi de virulenţa zvonurilor răspândite de conducerea de la Aiud; în cele din urmã a fost el însuşi condamnat, aşa cã astãzi osemnitele-i zac în cimitirul închisorii.

Un caz aparte – chinuit de viziuni infernale, Kling, şeful Securităţii din Lugoj, a înnebunit şi şi-a curmat viaţa. A avut parte de o fiică beţivă şi cleptomanã.

5. Prima semnalare: dl. N.A. din Lugoj l-a zărit pe Nikolski la Lugoj, în uniformă de general sovietic, spre sfârşitul lui 1944. A rămas circa trei săptămâni. Familiile Koliev şi Şostakov i-au stat mai mult prin preajmă, aşa că ar putea depune mărturii interesante.

5 b. Nu, dl. V.Z. nu l-a văzut niciodată, însă duhul său autoritar plutea asupra Aiudului, păzitori şi încarceraţi îi pomeneau numele cu aceeaşi frecvenţă. Se ştia că orice sachimbare în viaţa de închisoare (o înrăutăţire a regimului sau o abia perceptibilă îmbunătăţire) nu se poate face decât cu consimţământul lui Nikolski şi al şlentei lui. De aceea circula vorba că nici musca nu zboară pe acolo fără ştirea sa.

5 c. Târgşor (la 15 kilometri de Ploieşti) era o închisoare (fostă mănăstire) pentru elevi între 13 şi 19 ani. Figura pitorească a locului – Moş Tăgârţă, ins sărac cu duhul, petrolist devenit politruc; recunoştea că a suferit de pe urma burgheziei, care l-a închis pentru furt de găini. Dacă acceptai prelegerile de istoria P.C.U.S., aveai dreptul la plimbare, la pachet, la lucru în ateliere. Atmosfera oarecum patriarhală a penitenciarului a fost tulburată de inspecţia generalului Nikolski, în primăvara lui 1950, venit să constate rezultatele experimentului din „micul Piteşti"; l-a înfuriat faptul că aproape toţi deţinuţii refuzau reeducarea: „Mă, bandiţilor, de ce nu vreţi să vă reeducaţi? Aici or să vă putrezească oasele. Las c-avem ac de cojocul vostru. Fanaticilor! Misticilor!" Şi, într-adevăr, scurtă vreme după plecarea sa, jumătate au fost duşi în infernul Piteştilor, iar ceilalţi – la Canal, unde-i aşteptau brigăzile 13 şi 14, aflate sub controlul cotonogarilor formaţi de Nikolski.

5 d. Pe ceritificatul de deces al lui Gheorghe Ionescu găseşti următoarea menţiune: „Locul morţii – poligonul de tragere de la Pădurea Vrede". Instanţa îi dăduse 25 de ani de muncă silnică (pentru că se opusese ordinii venite de la Răsărit), însă de la Bucureşti a sosit ordinul implacabil al lui Nikolski: să fie lichidat. În drum spre locul osândei, omul a cerut un pahar cu apă. „Lasă-te dracului, şi-aşa crăpi", i s-a răspuns. Era 7 iunie 1952.

Reşiţa – Celiabinsk

Domnul Peter, gazda noastră din Lipova, a avut o viaţă ciudată. Deşi şvab, nu s-a înrolat în S.S., a luptat în armata română chiar şi când aceasta a întors armele împotriva nemţilor. A ajuns în Cehoslovacia. La reforma agrară, părinţii lui, oameni cu stare, au pierdut câteva pogoane. Dar cam aceeaşi suprafaţă agricolă avea să o recupereze

familia datoritã faptului că un membru al ei participase la războiul antihitlerist. În schimb, soţia domnului Peter a fost luată la munca de reconstrucţie în U.R.S.S. Peter cel mic, unicul fiu al domnului Peter, a crescut în casa bunicului său, Peter-Grossvater. După ce-a ispăşit păcatele lui Hitler, tânăra mamă nu a revenit la soţ şi la copil, ci s-a dus la ai ei. Mulţi ani în şir, la vederea sa, pe uliţă, când să dea nas în nas, Peter cel mic traversa, ca să-i poată arunca un distant „Grüss Gott". A venit vremea colectivizării, a ascuţirii luptei de clasă. Clanul Peterilor a fost împins în tabăra chiaburimii. Când soseau cei cu strânsul cotelor, Rezi-Grossmutter izbucnea în plâns. Mai domolindu-se activitatea cu duşmanii imaginaţi de partid, oamenii au intrat şi ei în gospodăria agricolã colectivã „I.L. Caragiale", fiind, cum se spune, printre cei de bază. Însă ce li s-o fi năzărit unor tovarăşi ce nu-i prea aveau la inimă, hai să-i dăm afară pe Peteri ca ostili, ca sabotori, ca oameni cu gânduri ascunse, ca exemplu. Foarte bine. G.a.c. -ul, care niciodată nu excelase, s-a împotmolit de tot. Ce-i de făcut? şi-au pus tovarăşii istorica întrebare. Au venit cu buna la domnul Peter, regretând că s-a întâmplat o asemenea eroare; l-au trimis la un curs de socotitori g.a.c. Şi, după un timp, l-au ales chiar preşedinte.

În casa domnului Peter am cunoscut-o pe o verişoară a sa, care, lucru de mirare pe atunci, era măritată cu un român. Cum de s-a ajuns la o astfel de depăşire a prejudecăţilor? Foarte simplu, tinerii s-au cunoscut în U.R.S.S. la muncă forţată. Ce căuta românaşul acolo? Chestie de ghinion. În aşteptarea unui tren, omul tocmai se îndeletnicea cu băutul apei la o pompă dintr-o gară a patriei lui. Din acel loc l-au săltat doi ostaşi ruşi, cărora le fugise din garnitură un neamţ sortit deportării.

Anul trecut am vrut să-i revăd pe Peteri. Ştiam că Grossvater Peter murise. La faţa locului, de la nişte necunoscuţi am aflat că domnul Peter şi-a vândut gospodăria, însă continuă să stăpânească una din încăperi; din păcate bătrânul (bătrânul? da, are vreo 75 de ani) a plecat să se plimbe. Despre Peter cel mic, doar zvonuri ce se bat cap în cap, ba că ar fi în Germania, ba că ar hoinări în Ardeal. Ce s-a ales din frumoasa agonisealã a unei familii?

Cu povestea asta în cap, am bătut deunăzi la uşa doamnei şi domnului D.

*

Reşiţa, dimineaţa zilei de 14 ianuarie 1945. Oraşul e împânzit de

soldaţi români şi sovietici, care nu permit muncitorilor să se ducă la uzinã. Pe strãzi, prin cartier trec comisii cu listele pregãtite. De fapt, operaţiunea de ridicare a etnicilor germani a început de cu noaptea, acum se petrece finalizarea ei. Hitleriştii cei mari s-au refugiat cu trupele în Germania ori şi-au pierdut urma prin ţară. Au rãmas, ca de atâtea ori, fraierii, oamenii cinstiţi, care acum sunt ridicaţi ca nişte răufăctori.

(Dl. D.: „Va trebui să precizaţi că nu numai sovieticii purtau responsabilitatea acestei acţiuni. Totul se făcea, după preparative în secret, cu ştirea guvernului, condus pe atunci de Sănătescu sau de Rădescu, cu acordul aliaţilor, în special al americanilor, interesaţi ca ruşii să se achite mai repede de uriaşa datorie de război... De altfel, curând aveam să vedem o ţară cumplit de distrusã, aşa că, vorbind aceeaşi limbă ca Hitler, ne simţeam, vrând-nevrând, vinovaţi.")

Printre cei 700 de oameni aduşi în Palatul Cultural – Lotte (viitoarea doamnã D.), o fetişcanã de 17 ani. Degeaba a intervenit mama arãtând că fata e minoră, că mai are un bãiat de crescut, că bărbatul, concentrat, serveşte în armata română. (Doamna D.: „De unde să ştim noi că bietul tata o să fie luat de la Cercul Militar din Oraviţa şi trimis în aceeaşi direcţie? Eu aveam să aflu de abia din scrisorile mamei că el e la o sută cincizeci de kilometri de mine, la Ufale. A scăpat mai repede, era tare beteag. S-a făcut un convoi şi l-au expediat în Germania. Când s-a întremat a vrut să revinã în ţară. De şapte ori l-au întors de la graniţă. La Passau s-a apucat de cerşit pentru a strânge bani de întoarcere. În fine, la Budapesta a lucrat cu ziua. În trei rânduri l-au oprit la Nădiac. A patra încercare i-a reuşit. A ajuns acasă. După câteva săptămâni l-au arestat şi l-au condamnat la trei luni de închisoare pentru trecere ilegalã de frontieră. În puşcăria din Oradea s-a îmbolnăvit şi mai rău".)

Siegi (actualul domn D.) este tot reşiţean; nu figurează pe liste. Va lua totuşi drumul U.R.S.S. ca trimis al lucrãtorilor de la U.D.R. pentru a păstra un control, o ordine, căci printre deportaţi se aflã cei mai buni meseriaşi din Reşiţa. (De fapt, domnul şi doamna D. m-au rugat să nu le dau numele şi să fiu ponderat în ce voi scrie. Realitatea e că tânărul Siegfried era pe atunci în conducerea regionalã a U.T.C. Banat, abia ieşitã în legalitate, deci îndeplinea, în primul rând, o sarcinã pe linie de organizaţie; Şi după experienţa sovietică, deşi a mai pierdut din idealism, a rãmas un fidel soldat al cauzei comuniste.)

(Doamna D.: „M-au considerat fascistă pentru că aveam liceul. Blestemul mamei l-a ajuns pe marele mahăr în schimbul căruia m-au dus. Tipul s-a internat în spital cu o falsă apendicită. A găsit el un doctor în stare să-i facă o tăietură, aşa, la suprafaţă. Apoi s-a ascuns în pădure; se zice că l-ar fi omorât nişte caraşoveni. L-au găsit mâncat de fiare.")

(Dl. D.: „Să nu-i absolvim de orice vină pe toţi cei deportaţi. Grupul Etnic German cuprindea şi cehi, slovaci, polonezi. Ălora le convenise la un moment dat să fie cu cel mai tare. Acuma umblau să demonstreze că nu-s nemţi".)

Plast. Un orăşel la 40 de kilometri de Celiabinsk. Mine de aur. Siegl, maistru brigadier la Meh-Teh, la atelierul mecanic adică, o cunoaşte la cantină pe concitadina sa Lotte, care se califică în meseria de bobinatoare. Îşi dau cu presupusul că s-or fi întâlnit vreodată pe străzile Reşiţei. De acum încolo fata se simte oarecum protejată. Fericirea nu durează mult. El rămâne pe loc, ea e transferată la mina de cărbuni de la Kopeisk. Toată ziua cară, târâie, împinge lemne lungi cât stâlpul de telegraf pentru făcut armătura. Pe brânci, pe burtă, prin întunericul minei. Ieri era să pice în gura liftului la 100 de metri adâncime. Peste o lună o s-o izbească un vagonet. Noaptea visează cum cară, târâie, împinge buşteni, cum cade printr-un puţ ce nu se maitermin ă. (Doamna D.: „Minerii de acolo nu au fost răi, doar că înjurau cam mult. La început ne-a fost frică. Apoi am început să-i suduim şi noi.")

(Domnul D.: „Credeam că ura dintre ruşi şi germani va fi puternică. M-am înşelat. Treceam amestecaţi, în coloană, ne întorceam de la lucru. Tinerei de pe margine ne mustrau: „Friţ! Nemeţki Friţ!" Cei aflaţi lângă noi îi apostrofau cu severitate.") (De observat grija continuă a domnului D. de a nuanţa, de a evita încărcătura dramatică a întâmplărilor.)

(Cu altă ocazie, doamna D. mi se văitase că acolo a adunat toate bolile; mi-a mai vorbit despre micile ei bătălii de fată singură, date zilnic sub pământ cu cetele de masculi frenetici.)

Octombrie 1949. Gara Timişoara Elizabetin. O tânără mănâncă un langoş. Are încă opt sau nouă în cealaltă mână. Arată a rusoaică (pufoaică, basma mare cu franjuri, fustă groasă, cizme de cauciuc). Aşa a crezut şi ceferistul care i-a oferit langoşii, văzând-o că priveşte cu jind. Este Lotte. S-a întors acasă. Au trecut aproape cinci ani.

Micul trafic

13 ianuarie 1980. Zăpadă înghețată. Valcani, un sătuc de la marginea de vest a României. Se apropie autobuzul ce asigură legătura Sânnicolau Mare-Dudeștii Vechi cu granița, pentru micul trafic. Clienții, parcă mai puțini ca de obicei. De fapt, mașina a sosit cu 10 minute mai devreme. Dar ăsta nu-i un păcat. Oamenii coboară. E un frig cumplit. Grănicerul, urcat lângă șofer (rămas singur), nu poate scoate coceanul ce asigură sticla cu țuică pe care cel din urmă i-o pune generos la dispoziție. Conducătorul auto chiar se enervează, „las-o dracu', ridică bariera că trebă să întorc". Soldatul renunță cu un pic de ciudă, coboară și saltă lemnușul ce împiedică pe omul de la volan să facă manevra de rutină. Și-n acest moment se întâmplă incredibilul. Mașina nu descrie virajul cuvenit, ci merge ață spre punctul de frontieră iugoslav. Grănicerii se dumiresc, încep să tragă. Și trag îndelung chiar când autobuzul străbate zona neutră. Mai mult. Și atunci când penetrează în cealaltă țară (lucru ce va fi stabilit ulterior). Geamurile din spate zăngăne. Între timp apare adevărata rată, cu grosul amatorilor de mic trafic.

„Ăsta a fugit din România", zic sârbii și râd de se prăpădesc, „se laudă că au paza drastică, adică-i țin bine-n cușcă pe ai lor, da' uite că i-a păcălit". Din burțile laterale ale autobuzului ies încă opt inși.

Ioan Popa este șofer la Autobaza nr. 1 Arad. A luat hotărârea împreună cu câțiva colegi (șoferi, mecanici, vopsitori + un prieten, cel care-i tunde), s-o întindă din România. Prea s-au săturat de Ceaușescu. Meseriile lor s-or căuta și aiurea. De exemplu, în R.F.G. Geaba vin pe teritoriul sârbesc primarul din Sânnicolau, comandantul miliției, șeful batalionului de grăniceri. Se vor întoarce cu autobuzul. Nu și cu oamenii. Oamenii, cei opt – și cu șoferul nouă, sunt duși la Cioka, un fel de jimbolie iugoslavă. O cameră caldă. Mâncare, țigări. Vin anchetatorii. Râd, se miră. „O să scăpați cu 25 de zile de pușcărie. Apoi vă paște Vestul".

Sosesc două zastave ale poliției. Îi duc la Zrenianin. Ajung la unu-două noaptea. E un lagăr de tranzit. Zilele curg. Plimbare, apă caldă, discuții optimiste. Interogatorii, amprente.

Într-a noua zi (pe 21 sau pe 22?), la unșpe-unșpe juma, apare un tip – „faceți-vă bagajele", zice, „hai, că vă căraţi la Beograd, v-ați scos!" Și, într-adevăr, vine dubița, „vă legăm câte doi, cu cătușe, nu vă speriați, e o măsură de precauție, așa se procedează". Cam mulți polițiști, vreo

opt. Hm.

„Vor să fie siguri că nu ne întoarcem în România”. Geamurile-s vopsite. Într-o oră au zburat 80 de kilometri. De aici, Popa îşi dă seama că direcţia s-a schimbat. După soare. Prin crăpături vor „citi” şi cele două dacii, una roşie, alta gri. „Ăştia ne-or dat napoi, le muma-n e…” În marşarier, până la fâşie. Cei nouă coboară între două cordoane de militari, fiecare cu câinele lui. Colonelul ordonă: „Dacă mişcă, trageţi!”. Jimbolia, deci. „Bai-bai sârbilor, lua-v-ar dracu’”. Împinşi încet-încet, mai înspre patrie. Cu picioarele, cu pumnii, cu îndemnuri caracteristice: „Unde p… mamii aţi vrut s-o roiţi?! Acuma să luaţi gustărica…” Şi dă-i, şi dă-i. Ajunşi la batalion, îi leagă cu sârme ruginite de balotat. Începe bătaia cu scândurile. Căpitanul-medic e grijuliu, „dacă vă sparg am eu grijă, d-aia-s plătit, să vă tratez”.

Încă o dubă, alte legături cu sârme sustrase baloţilor recoltelor bogate. Sânnicolau-Mare. „În genunchi, porcilor, trădătorilor. Faţa la perete! La pe-rrrete, am spus!” Poc şi iar poc. Lentul major ia declaraţii. Ion Popa refuză să vorbească. „Du-te afară, băiatule, de te răcoreşte. Du-te şi scutură covoru, aruncă scrumiera”. Afară, trupeţii de-abia apucă. Mai bine înăuntru. „Te-am bătut io, Popică băiatule, ţi-am făcut io ceva?”

Altă dubă. Timişoara. La Miliţie, şeful arestului nu vrea să-i primească, „ăştia crapă, io nu-i preiau, nu mă-ncarc cu ei, să vină legistu”. Şi apare legistul, care spune că n-a mai văzut aşa ceva. Nu, nu-i de acord să fie recepţionaţi.

Iar duba-dubiţa. La procuratura militară, pe coridor. La penitenciar. Comandantul închisorii nu se hotăreşte să-i accepte fără foaie de arest, fără condamnare şi-ntr-un asemenea hal. Până la urmă, n-are ce face, „dosar dirijat”. Ei pică pe mâna unui plutonier major, spaima puşcăriei. Toată noaptea câte unul citeşte codul penal, ceilalţi ascultă. „Mai tare”, urlă paznicul, atunci când vocea cititorului pare atinsă de somnolenţă.

Şi, curios, după acest exerciţiu de lectură, urmează partea frumoasă. În ciuda dirijării dosarului, toţi se amuză de clapa inteligentă trasă de aceşti băieţi, aproape că-i protejează. Deşi ordinele îi consideră politici, mai marii penitenciarului îi lasă la lucru, unde timpul curge mai repede şi mai şi câştigi un ban. Lucrează în construcţii, toarnă dale în Calea Girocului. Din trupă, doi scapă – unul ca să nu crape în închisoare, altul pentru că-i minor.

După transferul la Bucureşti, în Rahova, apare lumea înaltă a condamnaţilor. Secţia specială îi cuprinde pe politici, pe condamnaţii la moarte, pe străini. Aici îi cunoaşte Ioan Popa pe Bălătică, prim-secretarul de la sectorul 6, înhăitat cu Ştefănescu, regele vinurilor, pe Cugler, directorul comercial de la „Tractorul", pus să plătească oalele sparte de Ceauşescu în relaţia cu Iranul, pe generalul Luchian, fost colaborator al lui Pacepa. Ardelean, directorul alimentarelor, o să le povestească în ce fel îşi face plinul C.C.-ul. O să-i întrezărească, fantomatic, pe preotul Calciu, pe dr. Canã, supuşi unui regim aparte.

Ancheta continuă şi după proces. Ce aţi văzut. Cine a fost cu ideea.

Sentinţă drastică: 6 ani. Plus plata pentru distrugerea unei bariere iluzorii. Dublura celei trecute. Care va fi până la urmă făcută din cei 14.036 lei plătiţi de I.P. Ca nimeni să nu ne mai atace din interior.

Aiudul. Tot secţie specială. Dar cei puşi cu paza se bucură. „Cum dracu' aţi făcut, mă?" Aici e şi celebrul criminal Sârcă, îmbătrânit, sfătos, bun cunoscător al legilor. Cei lacomi, cei dedaţi porcăriilor cedează neostoitei sale perversiuni sexuale.

Dintre tovarăşii de aventură, mulţi sunt dincolo. Nu l-au mai căutat, deşi au fost prieteni la cataramă.

„Dă-i naibii, le merge prea bine".

Există boli care te fac mai puternic

„*Aici nu este vorba de delir în sensul strict al cuvântului, ci mai curând de o tendinţă neobositã de a susţine o idee împotriva evidenţelor*".

(Petre Brânzei, Aurelia Sârbu, Psihiatrie)

Se dă innsul B, exterior şi opus unui individ A.

Locuiesc uşă-n uşă. Îşi zâmbesc când se întâlnesc pe scări. Se salută protocolar. Schimbă banalităţi despre vreme, despre copii, despre fotbal. Vecinii îi confundă uneori. Au aceeaşi alură, glas asemănător, mers identic. Există, totuşi, mari deosebiri între ei, dar cine să le bage de seamă?

Se (mai) dă un dumnezeu atoptenetrant, meschin şi psihanalist. Îi sunt încredinţaţi în urmărire cei doi. Dumnezeu are, bineînţeles, aparatură dumnezeiască: de ascultat gândurile, de investigat comportamentul şi afectivitatea etc. Nu se vor transcrie concluziile Lui

de manual. Să-i lăsăm în plata… Domnului.

18 decembrie 1989, Timişoara, piaţa Catedralei. B, în bluzon împrumutat dintr-un film tip „komando" (umflat, spre deliciul spectatorilor, în regiunea poatrinară), cu sprânceana de pe stânga înălţată justiţiar şi vigilent (vezi Seppuku, Kobayashi, 1963), deci B, încadrat de doi băieţi în oarece uniformă, cu A.K.M.-urile bălăngănindu-se pentru siguranţa poporului, B, prin urmare, se opreşte în faţa a trei persoane pălăvrăgind aşezate pe o bancă, şi, în acest timp, imberbii ce ţin de el rânjesc peste balansul automatelor, incisiv şi fălos, căci cei din poziţia ştrand acuşica trebuie să tremure, să se dea de ceasul morţii, ca nişte cufuriţi de civili ce sunt, şi, într-adevăr, B se adresează, cu vehemenţa aşteptată, grupului neregulamentar constituit, cerând imperativ împrăştiere şi circulaţie. Şi atunci, trecând de abstractul monoton al chipurilor, B îl recunoaşte cu surprindere pe A; introduce o notă mai lejeră, dar rămâne hotărât: „Vecine, nu-i de joacă, luaţi-o din loc că de nu…" Privindu-se, cei doi ar trebui să se oglindească în aerul pur al iernii primăvăratice. A distinge vârva leonină, din ochii şi de pe fruntea celuilalt. B se miră şi se amuză că botul de peşte al lui A clămpăne după aer şi după cuvinte. În fine, exact în momentul desprinderii din penibilul magnetism, darul vorbirii repoposeşte pe buzele strâmbate de neputinţă: „Om trăi şi om vedea".

20 decembrie 1989. În bucătărie, A ascultă, cu sonorul dat la maximum, „Europa Liberă". Apare B – plisc căzut, aspect de ţarcă vulneratã. „Ce zic ăia?" „Că se duce dracului toată şandramaua". „Chiar aşa?" A scoate nişte ţuică. Se pilesc uşor. Fiecare îşi susţine partitura. A, bărzoi vizionar, prezintă o minunată Românie post-ceauşistă. B gâfâie ceva despre nerozia ălora de pe blindate care, la Uzinele Mecanice, s-au lăsat impresionaţi de faptul că muncitorii i-au înfruntat având în mâini pâine şi salam; nebuniile nu se vor opri aici, or să urmeze explozii, crime, răzbunări, debandadă. Să fie băutura cea care atenuează virulenţa duelului verbal? În mod paradoxal, aceşti doi bărbaţi închişi atât de ferm în părerile lor, dacă ar intra în atenţia unui observator distrat, ar lăsa impresia că se înţeleg perfect. Mai alescă asemănarea fizică te duce la gândul că-s fraţi.

„*Combativ*, *nu admite eşecul*, *obstacolele întâlnite nu fac* decât *să-l îndârjească şi mai mult*. *Egocentric*, *vanitos*, *el are* totdeauna *dreptate*".

(aceeaşi sursă)

Timp de câteva luni, B va umbla (aparent) hãbãuc pe strãzi, resimţind dureros fiecare miting, fiecare gazetã ce-şi dă drumul la gurã. O să-şi revinã. Va înlocui documentele de partid cu îndemnurile şi avertismentele ca rupte din el pe care le gãseşte în foaia lui conu jenică. Simte că stăpâneşte din nou între pulpe iapa asta năbădăioasă ce se cheamă viaţă. Dacă o să-l întâlnească pe A, acum trădat de realitate şi doborât de stupoare, o să-l avertizeze părinteşte cu deştul, în timp ce ăla va bolborosi că „totul concură pentru întreţinerea suferinţei sale veşnice".

Propoziţii pentru clarificarea problemei, B, „*îşi proiectează conflictele interne în lumea realã din afara lui*; *cautã să rezolve conflictul nu refugiindu-se* (*ca A*) *în viaţa autistã*, *ci raportând tendinţa ei penibilã asupra altor persoane*". (P. Brânzei, op. cit.)

Dar trebuie să observăm că adevărul este mult mai nuanţat.

(Încă) un om năcăjit

Mai am o lunã şi mă voi îmbolnăvi de hepatitã. Dracu' mi-l scoate de dimineaţă în cale pe Emil. Intrãm să bem ceva la Central. N-au decât vin acru. Unu cu alură de câine bătut se uitã şi se tot uitã la noi. Până la urmă intrãm în vorbã.

„Era duminică, m-am sculat mai târziu. Stãteam în gazdã pe Aprodul Movilã, lângã stadionul C.F.R. M-am mai învârtit prin casã, am mâncat de unul singur. Şi tot de unul singur am pornit spre centru. Îmi făcusem socoteala să văd un film la Timiş sau la Capitol. Să fi fost cinci şi jumãtate. M-am trezit strigând laolaltã cu ceilalţi. Magazinul ăl mare fusese spart. Ţiganii scoteau hainele. Când au început să tragă, m-am aruncat pe burtã. O femeie zãcea lângã mine. Murise".

Marian Vãtãmanu, de loc din Buruieneşti-Neamţ, zidar cu ziua la COMTIM, n-a mai ajuns la film în data de 17 decembrie 1989. L-a capturat un locotenent major, l-a legat cu sârmă ghimpată şi l-a azvârlit la grãmadã într-o dubã. Ancheta, la închisoarea de pe Popa Şapcă, s-a făcut cu tot dichisul – bătaie, înjurături, ameninţări. „Vii din Moldova, în pizda mã-tii, ca să strigi aici libertate? Vrei libertate, las că vă dãm noi, nu ieşiţi nici peste 20 de ani din puşcărie". „Mă bateţi degeaba, dom căpitan, şi-aşa Ceauşescu moare".

Mai comandãm un vin. Ni se pare nouă, sau chelnerul zãboveşte aiurea prin preajma noastră? De, aşa ni-s dresaţi.

În cele patru zile petrecute acolo, Marian şi-a făcut prieteni. Cei de drept comun le-au trimis ţigări într-o pungă de un leu. De greaţă,

n-a mâncat nimic, nici ciorba de peşte, nici varza săratã. Miercuri, adicã în 20, a apărut un civil, ãsta i-a triat. „Să veniţi după acte peste câteva zile”. S-au trezit în jurul orei 11 noaptea lângã fabrica de ciorapi, numai ei şi şoferul camionului. Gardienii o întinseseră.

Încă înfricoşat, a fugit acasã, în Moldova. A revenit pe 10 ianuarie. Făcându-şi curaj, s-a dus pe Popa Şapcă după acte. „Să ţi le dea ãla de te-a arestat, i-a spus un plutonier major, degeaba le cauţi, au fost arse”. L-au trimis de la unul la altul, a umblat degeaba.

„Vezi dumneata”, şi Marian se apropie mult de urechea mea, în timp ce priveşte spre uşa întredeschisã a oficiului, „totu-i cum nu se poate mai rău; îs venit din Moldova, îs numai un zilier şi pe deasupra îs şi cam prostãnac”. „Nu eşti prost deloc”, răspund şi dau de duşcă vinul greţos, nebãnuind că peste nicio lunã o să zac pe unul din paturile de la Pãdurea Verde.

Crima reprezentativã lui Gabriel şi lui Şerban

Majoritatea au fost oameni care au locuit la bloc, în cartierele „proaste” ale oraşului.

Bãieţi de la ţară: Petru Haţegan din Gãtaia, Constantin Iosub din Chişoda, Dumitru Osman din Sadova.

Intelectuali (?) – Csiszmarik, profesorul de muzică, studentul Munteanu.

Mulţi bãnăţeni.

Un moldovean (Silviu Motohon), un ardelean reuşit la facultate (Dorin Munteanu, Orăştie), un oltean venit la lucru (Osman).

Pe lângã români, nemţi (Sporer), unguri (Balogh, Csiszmarik). Unii minoritari au avut neveste ori amice romãnce.

Vârsta când au terminat socotelile permite speculaţii ieftine: 33 pentru Sporer şi Florica Sava, 18 pentru Iosub.

Cum, unde şi când au murit? Fiecare îşi are mica lui poveste.

Soţul doamnei Ciobanu a ieşit pe balcon ca să vadã cum arde cofetãria de vizavi. Constantin Iosub a plecat să asculte colinde la Catedralã. Florica Sava se întorcea cu fiul dintr-o vizitã la cumnata ei, când s-a întâlnit cu acel ARO alb. Era ora 17. Tot spre casã, dar pe la 22, veneau Balogh Pavel şi ai sãi; la confluenţa strãzii Reşiţa cu Platanilor au fost întâmpinaţi cu foc automat. A ajuns un singur glonte. Nicolae Ovidiu Munteanu stãtea de vorbã cu doi colegi în faţa unui cãmin studenţesc. Moartea, pentru el şi pentru încă unul, a venit de pe un transportor blindat. Al treilea s-a ales cu antebraţul smuls. Tot un ARO

(acelaşi?) i-a adus sfârşitul şi lui Rudolf Sporer. Întors din oraş, acesta a ieşit iarăşi din casă pe la 20.30, auzind că manifestanţii sunt în Calea Lipovei. Cam în acelaşi loc, lângă semafoarele de pe strada Ialomiţa, însă la 1 noaptea, s-a prăbuşit Silviu Motohon. Petru Haţegan urcă, în staţia Gătaia, în trenul de Timişoara; abia sosit, la ora 18 este împuşcat în Piaţa Operei. Maria Andrei pleacă de acasă cu un vecin. Pe la 10 seara, după ce au fost cu demonstranţii prin complexul studenţesc, primeşte, pe Podul Decebal, un cartuş în cap. Constantin Zabulică e vizitat la ora 14 de un prieten, care-i povesteşte ce se petrece în oraş. În cinci minute se îmbracă şi pleacă. „A plecat şi plecat a fost – va zice nevastă-sa – pentru că de atunci nu l-am mai văzut". Moartea îl ajunge în dreptul farmaciei de lângă maternitatea de pe strada Odobescu.

După ceasul rău a urmat căutarea celui ucis. Toate traiectele duceau spre Spitalul Judeţean, din preajma căruia cei îndoliaţi erau goniţi de inşi cu maxilarele pătrăţoase, având în dotare automate. Pe Ciobanu, pe Ion Stanciu, pe Zabulică, pe Balogh îi căutau soţiile, pe Sporer şi Motohon – concubinele, pe Florica Sava – soţul, pe Belehuz şi Maria Andrei – surorile, pe Iosub – mama, pe Osman – tatăl, pe Ovidiu Munteanu – mama, între 18 şi 22 decembrie, sora, în 26 şi 27 decembrie, soţia, în ianuarie. „Am încercat zadarnic să-i recuperez cadavrul", avea să scrie doamna Csiszmarik. (Autorul acestor rânduri îşi aminteşte că întâlnea adesea frumoasa pereche a soţilor Cs. În dreptul Observatorului Astronomic sau în parcul din Piaţa Crucii.)

N-au găsit mare lucru nici după 22. Din Maria Anghel a rămas doar un buletin de identitate, depistat pe 6 ianuarie. De-abia în 28 ianuarie s-au aflat în magazia Spitalului Judeţean geaca şi adidaşii plini de sânge ai lui Motohon. Prin grija asistentei Buruianã, nevasta lui Zabulică a primit bijuteriile şi hainele bărbatului, înfăşurate într-o faţă de pernă.

Au mai lăsat câte ceva: trei minori între 4 şi 10 ani (Ştefan Ferkel Suteu), un băiat de 14 şi o fată de 12 (Florica Sava), un preşcolar (Zabulică), un prunc de o lună (Munteanu).

Tare i-a fost drag odiosului criteriul proporţionalităţii în viaţa social-politică. Întâmplarea l-a cam ascultat.

Atât despre cei 40 prefăcuţi în cadavre, la Timişoara, în 17 decembrie 1989 şi apoi în cenuşă risipită pe canalele de la marginea Capitalei.

Teregova – Kentuky

Blugi căptuşiţi. Pulovăr greu. Încălţări botoase, cu talpă dublă. E din Teregova. Îi spun că tata-i iablanicean. Zici că se bucură de întâmplare. că, adică, s vecini. Habar n-are că un consătean, Nicu Popa, pomeneşte de „o virgulă pusă în scârbă de Texas-ul dosului tău". Ţăranul tot ţăran. Adriana-mi şopteşte că, după atâta linişte, o să ne umple urechile cu poveşti. Îi dau dreptate, fără să fac vreun gest. Când deschid, în gând, gura, începem prin aceleaşi lucruri. Noi am plecat spre sârbi. noi am avut aranjamentul la Maribor. noi am ajuns în lagăr la Treiskirchen. Şi cu şoferia, cum a fost cu şoferia. Păi, în armată, mulţi zi, că armata-i aşa şi aşa, da' meseria-i meserie. Acuma alta-i problema. Ce să fac dacă-s bătrân, nu se prinde engleza de capu' meu, am 52 de ani. Mulţi înainte. Dar la armată. Lasă armata, mai rău a fost după, că tot la pădure şi pe şantiere. Şi nici nevestele nu se adaptează (vreo două m-au lăsat). Da' de ce. Nu mai întrebareţi aiurea, muierea-i muiere, ce zmău. Bine-bine, însă copii-s legătura „se mai învaţă ele naiba şi cu absenţa bărbatului, chiar le convine, fac pe nebunele, ce să-ţi spun, sacrificatele – le-ar prii oare fete bătrâne? Nici vorbă. O amestecă, o suceşte. Las că-i bine, nu mai insistareţi domnule. Să vezi mata pe cei doi băieţi din Bacău, numa juma din anii mei, să zici că moldoveanu nu se descurcă. Da, vă spuşăi, 52 de ani am io, ei la jumătate adică amândoi cât mine, limba lor umblă mai repede aşa că d-aia-s taximetrişti în Los Angeles. O nu ţi-am spus că-n armată m-am învăţat cu şoferia. El pălăvrăgeşte despre armată şi şoferie, iar eu mi-aduc aminte de tractoristul cu care am călătorit în firobuz (un troilebuz timişorean, numit aşa pentru că l-au instalat meşteri italieni). Tractoristu-i cu nevasta, cu o vară dă la oraş şi cu fătuţa care-o buctat (= picat, căzut) la izământ la economic, el vrea să le ridice moralul femeilor, vede un automobil-şcoală încercând să se strecoare pe lângă firobuz, îşi împinge, cu gestul tipic, pălăria pe spate şi exclamă de-a dreptul înveselit, dorind să-i aducă sub ascultare pe toţi firoscoşii de pe platformă: „Mă şcolarule, slab te aperi!" Dar, dezamăgit că ăia se trag, adică nu participă, cade instantaneu în apatie, mai glumind un pic sub privirile dezaprobatoare şi necăjite ale părţii femeieşti ce depinde de el. Şi uite că, din idee-n idee, sunt obligat să mă gândesc la gălăţencele venite în vizită la Timişoara, indignate că aici gogoşii-s numiţi langoşi – langoaşe, vor zice ele, hotărâte să apere puritatea limbii şi a produselor, ce urât, ce urât, şi din gălăţeancă-n gălăţeancă, o să-mi răsară nainte nevasta uriaşă a fotografului, mâncând cam mult,

dar bând vin cu măsură, ea – mi spune între două înghiţituri (ne aflăm în oraşul Cluj – frumoasă anticipaţie pentru aşezarea la putere a lui Funar) că e prea de tot ce se întâmplă, prea multe căsoaie ungureşti – Dar grecii şi turcii de la voi, mai apuc să-i zic înainte de-a mă cuprinde criza de sughiţ. Sughiţ şi acuma, în trenul de Viena, am încălţări noi, dar cam subţiri, e martie, însă frig pentru anotimp. Pe el nu-l interesează Galaţiul, îl râcâie Bacăul. Ca s-o dăm p-a dreaptă (n-ar fi bine s-o ţinem lângă cu Galaţiul, se va găsi unu să spună că avem ce avem cu „oraşul roşu", care nici măcar roşu nu-i, re-aţi ai dracu' de timişoreni, că din cauza voastră), deci, cinstit vorbind, şi reciproca-i adevărată, să ne amintim de femeia cu aspect de adolescentă cu care-ai făcut conversaţie la ieşirea de la Acvariu, la Constanţa, în timp ce vă aşteptaţi progeniturile, ea îi născută într-o suburbană a Timişoarei, o venit la socri şi le-o pus muzică d-a fainã, da ăia or răspâns-o, că nu le place numa d-a oltenească – dobrogeană sau muntenească, încerci tu să corectezi, tot un drac, zice fătuţa d-acuma muiere şi-ţi pune melodia preferată, ca să vă distraţi până ies îi mici, aşa că băiatu cu ouăle zdrobite se strofoacă din caz: „Mândro, ţ spun să nu aprobi/ Ca să fim ca şi doi robi/ Eu mă rog către iubire/ Să nu plângi prin cimitire!!!"). Pe el nu-l priveşte nici Constanţa. Ce să fac dacă-s bătrân şi nu mi se mişcă limba-n gură – degeaba am plecat înainte să pice Ceauşescu, nu progresez, ce să fac. Da, da, din armată-i şofer, nevestele s-au obişnuit, adică nu prea, ultima s-a enervat că pe el, aproape moş, l-au concentrat şi l-au dus la Canal să-i facă monument lu' dictatoru, cum să hăndrălească, iar ea şi cu copiii lui şi cu copiii ei şi cu copiii lor, hî-hî, iar el cu putorile – s-a săturat. Cum s-a săturat şi el de nevastă, de pisălogeală, de mizeria de la Canal, mai bine plec în lume. N-a fost la prima tentativă. cu cinci ani înainte l-au prins deoarece s-a orientat prost. a trecut Dunărea de la Orşova la Orşova, hî-hî. Ştii mata, malu-i înşelător. şi a urmat un an de puşcărie. Să nu crezi că America-i raiu. dar nici departe de el nu-i. Îs rezident, hă, ce zici. Dacă n-ar fi capu' ăsta greu, aş prinde giob mai bun, alta ceva – i când ştii limba, ce vreţi, la 52 de ani nici voi n-o să fiţi mai tari. Şomeri la americani îs doar puturoşii şi fandosiţii. lui nu-i e teamă. oricând găseşte un giob. chiar dacă nu aşa bun ca al băcăoanilor. A lucrat şi va mai lucra pe tracuri (truck „camion") de-alea lungi de nu se mai gată. face de două-trei ori pe lună, dus-întors, drumul Los Angeles – New York. deci de la Pacific la Atlantic şi înapoi. A dracu' patron spaniol. te sforţează. da' te şi

plăteşte. la volan eşti dublat, chiar triplat de portoricani, de mexicani. uneori de thailandezi. Traseul i-a intrat în sânge. Arizona New – México Oklahoma Missouri Kentucky etc. He, dac-ar şti limba, ar belengheri şi el mai mult, ca tinerii moldoveni, prin Los Angeles. Şi dacă eşti bătrân şi nu prinzi giobu pe care-l speri, de ce te mai duci înapoi. Nu fireţi copil, domnulie, că te văd aşezat şi cu câta cap. La ăştia, la americani, libertatea-i libertate şi viaţa-i tare bunã şi pentru ăl mai prăpădit. (Încep să fredonez în gând: Tace, tace, Sănătace, Tace, tace, Libertace). cică nu-l deranjează că stă în cămăruţă cu chirie. laolaltă cu doi puşti. Într-un oraş satelit al Los Angeles-ului. la 52 de ani. când ar trebui să fie cu familia. şi să grijească de nepoţi. Iacătă-l cum se întoarce de la câte un chefuleţ (rar, domnule, nu-mi permit şi n-am posibilitatea să mă-ntrec cu gluma), către dimineaţă (nu le agreez, că mai bine pun banu' în cârpuţă) şi la 52 de ani trebe să fii cu grijă, că nu ştii cum te lasă încheieturile) şi, spre deliciul ortacilor, face năsărâmbe, comegii – uite-l cum simulează că se culcă lângă acel vagabond inofensiv adormit cu ţeasta rezematã de tomberon, la gura metroului. După aia iar intru-n muţenie o săptămână-două. Îmi văd de giob. mă concentrez. nici limba n-o pot câştiga. tac zile-n şir. doar dacă fac vreun semn la partner. la îi cu care am treabă. Oare nu era mai bine la Teregova. Lasă dumnieta Teregova, îi vine vremea când n-oi mai putea. I-am umplut de bani p-ăi mei d-acolo. le-am luat tractor. le-am dat şi pentru altele. căzan de fiert răchie. nunţi. căpară (= avans) pentru casă. oi de rasă. fâneaţă lângă pădure. (încercând astfel să suplinească lunga absenţă). Să fii sănătos câţi bani le-am dat. A vrut să-l ia cu el pe băiatul cel mare, navetist pe ruta Teregova – Caransebeş, dar ăla n-a avut coraj. E învăţat să şi piardă: la Reşiţa, în piaţă, l-a întâlnit pe cel pe care-l împrumutase cu 3.000 $: l-a privit lung-lung, nu i-a zis nimic. Îmi cer scuze. poate că brânza de Teregova din portbagaj îi cam aspră. deranjează la nas. O duc la un prieten ce stă aproape de Prater. rămân la el o lună. nu mi-i grijă că pierd giobu. găsesc eu altu' păcatu-i că nu mă mai pot învăţa cu limba asta încâlcită. că mi-ar merge şi mai bine.

Coboară elastic la Wien Westbahnhof, fără să uite bocceaua cu brânză

III.

Falsul vienez

Viena – Băile Herculane – Istanbul

1798. Prin Media, prin baiele lui Hercules, poartã între Europa şi Orient, îşi urmau drumul, în ambele direcţii, soli cu ochii-n patru, spioni cu misii diplomaticeşti, femei misterioase, creştini turciţi, tãtari botezaţi.

Înalta doamnã popositã de la Beci (= Viena) a sosit într-o caleaşcă magnifică, trasã de patru cai uriaşi cu îndârjitã potenţie. O adevă ratã locuinţă pe roate, cu dormitor, bucãtărie, sufragerie, şpais, alles în Ordnung. Plãti vama cu bancnote noi, primi cevita (= chitanţa) cuvenitã. Sluga, în uniformã de iagãr (= vânător) tirolez, n-o scãpa de sub observaţie, a tras la lust-haus, iagãrul tot după ea. Dacă mãrturia preotului militar (feld-caplan) e corectã, dânsa apăru după spanişer-vand (= paravan) în timp ce tunica îi luneca de pe trup, goliciune orbitoare stricatã doar de plezura (= rana) de-a stânga pieptului, „fântânel de petec negru". Înalta doamnã iagărul şi-l trimise cu scrisoare întocmitã în turca osmanlâie la Pasmangi Oglu Efendi, ca apoi chiar să-l întâlnească dincolo de palancă, în cetăţuia de peste munte, cum i-a raportat căpitanul Hönig gheneralprinţului Lotringen. Dumneaei frecventa dimineaţa bãile, dar suporta cu greutate putoarea lor, aşa că recurgea la câte o prizã de afion ca s-o întărească şi s-o ţină veselă. Numai după ce s-a retiruit către Beci, acel popã a aflat cu perplexitate că în faţă i-a stat o hofdamã, însăşi femeia lui Schütz, ausvertigher minister chezarocrãiesc.

*

1953. Gara Bãile Herculane. Abia încăpem în trãsură. Nu mai ştiu cine mă ţine în braţe. În ultimul moment se agaţă pe scară o arătare de la care n-o să-mi desprind ochii, un fel de muiere cu obrazul smochinit, părul-perucă ivindu-se de sub joben, straie bărbăteşti, iminei în picioare. Lumea îi zice Lăzărică, moşul pomeneşte de tagma scopiţilor, birjarul turc înjură nemţeşte („mort saperment"), învârtind primejdios biciul deasupra capetelor. Când coborâm, moşul ne aratã căfana (= cafeneaua) unde a trebuit să petreacă o noapte întreagã cu secretara lui Theohari Georgescu ca să-l scape din încurcãturã pe unchiul care era „comprimat". Mama bâzâie confuz, să nu fie auzitã, dar să se facă totuşi înţeleasă, adică ce mare scofalã-i să bei toatã noaptea şampanie din pantoful unei târfe ce minte că-i în slujba marelui mahăr de la partid.

Ne ducem la Peştera Hoţilor, la Dom Kirche, mâncăm salam pe o bancă şi aşteptăm să se facă ora de tren. În scurta călătorie de

întoarcere, moşul îşi va da drumul – Lăzărică, copil de suflet al unui bogătaş din Ada-Kaleh, şi-ar fi petrecut tinereţile servind ba la haremuri din Istanbul, ba la case de toleranţă (ce or fi alea?) din Viena, dar la bătrâneţe aţa l-a tras iarăşi încoace, la mijlocul distanţei, acolo unde trupele conduse de comandirere gheneralii imperiali lansau şturmuri pe viaţă şi pe moarte asupra seimanilor şi nefirilor, fiind arbitraţi adesea de ceata vreunui aprig harambaşă local; acolo unde vâna sângelui său stricat, primit de la un Vârlă, o Mileva, un Agasân, îl readucea asuprindu-l cu aspră putere…" Ăsta nu şi-a mişcat niciodată fundu' de muierotcă de pe scamnele Herculanelor", o să protesteze buna, punând astfel capăt încă învălmăşitului mereu impuls de a fugi de acasă.

*

Viena, februarie 1934. Grevă generală. Armata pune canoanele pe casele muncitorilor. Deşi prezent în oraş, scriitorul nu vede şi nu aude nimic. El conchide că revoluţiile moderne „se desfăşoară numai în câteva puncte, foarte puţine la număr, pierdute în spaţiul uriaş al unei metropole moderne şi rămân de aceea celor mai mulţi locuitori cu totul necunoscute".

*

Timişoara, noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989. Bucuroşi de veştile din capitală, dau telefon prietenului din Moldova. Îl scol din somn, nu pricepe nimic. Mă simt vinovat şi ridicol. Nu-i niciun bai. Mâine vom avea o revoluţie la televizor.

Mică bibliografie: Nicolae Stoica de Haţeg. Cronica Banatului; Stefan Zweig, Lumea de ieri.

Kafka şi Ciucurel

Banatul n-a dat un Eminescu, un Arghezi, nu Rebreanu, Ladea nu se poate cumpăra cu Brâncuşi, nici Filaret Barbu cu Enescu. Slavici însuşi aparţinea mai degrabă unei regiuni de interferenţă. Această lipsă de palmares ar putea alimenta teoria – cam simplistă – că zonele cu medie culturală ridicată nu sunt prielnice răbufnirii vârfurilor. Explicaţiile, desigur, trebuie să fie mult mai nuanţate.

*

Au existat aici, mai mult decât în celelalte provincii, ţărani orgolios autoinstruiţi (vezi frecvenţa poreclelor de Domnu', alţi Domnu', Fişcalu, Tărfălogaru), tinzând să-i concureze paşnic pe „intelectualii" cu ţidulă, pe când aceştia din urmă, ca domni ce se aflau,

căutau să fie cât mai „populari” şi le făcea plăcere să literaturizeze „dialectal” în exces, pentru a demonstra că nu şi-au uitat originile şi pentru a se bucura de acest fapt.

Prosperitatea economică, acel „tot Banatu-i fruncea”, nu a fost întotdeauna un sfetnic bun pentru mentalităţile ce au propulsat tentativele artistice ale ţinutului. Pe lângă ocoşealã (simpatica încrezoşenie), paradoxal, o cuminţenie prea pronunţată, din dorinţa de a nu deranja echilibrele îndelung aranjate; apoi o coloare, un pitoresc facil, menit să te îndepărteze agreabil de problematica vie şi adesea contorsionatã.

În alt unghi al fostului imperiu, sărmanul domn Kafka rupe logodna cu Felice, după ce s-a constatat „plaga din plămâni” şi se mutã la ţară, în casa surorii sale Ottla; el notează la 8 octombrie 1917 impresia că ţăranii sunt „nobili care au evadat în agricultură, unde s-au aranjat atât de înţelept şi umil, încât s-au acomodat cu totul şi sunt apăraţi de orice griji şi nesiguranţă până la moartea lor fericitã. Cu adevărat, ei stăpânesc pãmântul

Gazetăria făcutã de emancipaţii ţărani bănăţeni – extrem de combativă, purtând expresia nemulţumirii faţă de prestaţia politică a partidelor tradiţionale. De unde şi încrederea în capacitatea de a se organiza şi conduce singuri, pe criterii „de breaslã”. Idee de sorginte „nemţească”, apuseană adică, venitã pe traiectele belşugului şi deschiderii, şi nicidecum ţinând de filosofia cazanului (izolaţionistă, înverşunatã şi mutilantã), promovatã de comunismul Asiatic

Voga extraordinară a doctorului Rudolf Steiner în preajma primului război mondial. Pagini neaşteptat de incisive ale aceluiaşi Franz Kafka (Jurnal, 1911 – versiune românească: Mircea Ivănescu). „În cabinet încerc să exprim o umilinţă pe care n-o simt, căutând un loc cât mai ridicul unde să-mi las pălăria…” Jiletca omului care a dat planetei ştiinţa spiritualã, având un negru magic în serile conferinţelor, se vădeşte lustruitã, prăfuitã, pătatã. Căutând să-şi interpreteze magistral rolul e obsedat de a-şi pironi partenerul cu privirea. Aprobă din cap, „gest pe care-l consideră după cât se pare un adjuvant ca să se concentreze mai bine. La început îl stânjenea un soi de guturai tăcut, îi curgea nasul, îşi tot înfunda batista adânc în nas, cu un deget pe fiecare nară”. Şi, în acest punct aparent nesemnificativ, observaţiile se opresc.

Am găsit cartea antroposofului, n-o să credeţi, în casa lui Nicolae Peia, plugar din Şoşdea, dar în acelaşi timp „compozitor poporal,

dirijor de coruri şi fanfare"; e scoasă în 1943 la Editura „Lumina" din Timişoara. Instructorul de formaţiuni muzicale a fost bun prieten cu Ioan Ciucurel, consătean, ţăran şi el, absolvent a 7 clase primare, la rândul său temut publicist, însă şi scriitor autodidact. Au întemeiat împreună, în perioada interbelică, un club steinerist, frecventat de mulţi membri ai comunităţii, spre supărarea preotului din localitate. Dacă acela le-a azvârlit într-o predică avertismentul său, peste câţiva ani comuniştii s-au arătat mult mai tranşanţi.

Ce putea să-i atragă pe nişte cuminţi lucrători ai pământului la acest gemischte (melanj) de religii şi „filosofii"? Părintele Bohariu s-a mâniat degeaba, ei rămâneau creştini, doar că resimţeau în felul lor lipsa, ca nişte oameni ce mergeau cu gândul mai departe decât babele şi moşii din stradă, unei învăţături care să contracareze ofensiva spurcată a materialismului ateu, cel răpitor de speranţe. Ciucurel este chiar autorul unui straniu product – Transformarea, „roman din vremuri mari" (Timişoara, 1931, Tipografia „Rapid", Str. Gh. Lazăr 12), abundând în intruziuni rudolisteineriste nu prea abil servite (în vreme ce trenul îi poartă pe ostaşii imperiului polietnic spre Munkács, spre Przemyśl, spre Stryi, sau în acompaniamentul necontenit al şrapnelelor din grodekurile primei bătăi mondiale), dar, totodată, construit pe câteva din ideile antroposofului născut la Kraljevac. „Omul este cetăţean a trei lumi, zice Steiner. Prin corpul său aparţine lumii pe care o percepe cu acest corp; prin sufletul său îşi clădeşte propria lume; prin spiritul său i se revelează o lume superioară celorlalte două". Spiritul, în răgazul dintre întrupări, trăieşte în propriul domeniu, unde-şi dezvoltă facultăţile şi scopurile ca urmare a experienţelor din vieţile sale anterioare, pentru ca din nou să le strămute în lumea pământească… Şi dulcele talmeş-balmeş, organizat habsburgic, continuă cu înţelepciuni din Vedanta, din apocalipsa lui Ioan, cu armonii keppleriene.

Paorele (der Bauer „ţăranul") de lângă Gătaia a ambiţionat să scrie nu un roman ţărănesc, ci, mai degrabă, al unui intelectual la prima generaţie, având la îndemână modelul prozei sămănătoriste, precum şi cel al literaturii senzaţionale, dar şi suflul istorisirilor de la moară sau de la căzanul de făcut răchie, aşa că a face distincţie între efectele autentic naive şi naivităţi devine o operaţiune hazardată. Eroul are presentimentul unei mari transformări, în întreita întrupare a lumii văzute, a sufletelor şi a cerurilor; pare să moară pe câmpul de

luptă, pentru a se reîntrupa, aşa cum cere Herr Doktor Steiner, mai întâi ca prizonier, apoi ca participant la apoteoza eliberării naţiunilor. Finis Austriae – 1918.

*

Iarăşi Kafka: întâlneşte două fete la piaţa Venceslas, o cercetează îndelung pe una, dar îşi dă seama prea târziu că trebuia să se oprească asupra celeilalte („părul îi era frumos într-un anume fel, acum uitat"). Un bătrân care fluieră, nasturele de pe mâneca rochiei unei tinere, „gestul viguros cu care o fată voinică îşi întorcea capul într-o parte".

*

Momente excelente, probabil involuntare, în romanul lui Ciucurel (exagerez când îl întrezăresc uneori pe Sorin Titel?):

— „Cele spuse de dumneavoastră sunt cam prea afunde, domnule majur, zise Drăgodan".

— „Şi peste puţin timp el se vindecă de boala temerii, cum şi de hipocondria care-i făcea închipuiri că-i încetează bătaia inimii".

— „Ţine-ţi fleanca, măi Balogh, şi îţi înghite păţaniile carinu mă privesc!"

— „Doar nu eşti morfinoman, să faci năsărâmbe de acestea în vis?"

— „Aşaa? Pentru tine asta-i suferinţă? Ai venit la mine după ce ai beut alcool şi te-ai îmbuibat de mâncări…"

— „Nu plec! Din contră, mă fac comod, dragă, şi-mi depun şpenţerul…"

— „… un ţipăt sfâşietor, melodramatic răsunã în micul oficiu de la sat…"

— „Apoi izbucnesc în râs copilăresc, pe care din nou îl stopează…"

*

Franz Kafka şi Ioan Ciucurel au murit amândoi de tuberculozã. Primul – într-un salon de spital, smulgându-şi perfuziile, al doilea – podidit de o hemoptizie, într-o căruţă ce-l ducea de la gară în sat. Kafka l-a cunoscut pe Steiner, Ciucurel doar l-a admirat.

„Piaţa satului, pustie în puterea nopţii. Înţelepciunea copiilor, animalele care au luat-o în stăpânire. Femeile. Vacile păşind cu aerul cel mai firesc prin piaţă. Canapeaua mea întinsă aici peste întreaga câmpie". (Kafka).

„Liniște. Ploaia cerne atât de fin, încât crezi că e rouă. Ies oamenii de la biserică şi pleacă încet, îngânduraţi, spre casă. O atmosferă greoaie ca de plumb pluteşte în lume şi-i apasă în suflet. Fiecare din ei este copleşit de sentimente stranii şi nedesluşite". (Ciucurel).

În căutarea lui József Attila

Citisem undeva, nu mai ţin minte unde, că sora vitregă a lui Józef Attila ar locui în Plopi. Am pornit-o (sunt douăzeci de ani de atunci) spre marginea Timişorii. Nu m-am putut opri să nu dau o raită prin vechiul ştrand. Urmele „căsuţelor de duminică" împotmolite în vegetaţie îmi întărâtau melancolia. Făceam pregătiri pentru tristeţi şi mai mari, deşi nu ştiam pe ce să mai contez. Am străbătut aproape în goană drumurile dintre terenurile agricole, privind absent la cei ce, în haine de oraş, scormoneau pământul cu unelte primitive. Pe când intram în satul devenit cartier al urbei şi mă întâlneam cu inşi ce aşteptau să fie salutaţi, suprapuneam încă imagini prinse cu câteva minute înainte, în zona din spatele uzinei electrice: un câine cu aspect de lumpen-proletar şi cu lătrat de alcoolic zbătându-se vag, scârbit de scurtimea lanţului, în cuşca improvizată dintr-un butoi de metal, prăvălit şi fără fund; căruţa cu coviltir, de sub care se ghicea frământarea unei perechi – el, bărbos peticit, Iisus degenerat; ea, adolescentă pofticioasă şi temătoare; şi nu reuşeai să spui dacă precumpănea hârjoana sau chelfăneala sau furorile amorului; strania înfruntare de pe buza şanţului dintre un juncan plin de incuri şi un ţap stufos (căderile sportive ale caprinului şi revenirile-i demne, chiar îngâmfate); şi alte minuni depistabile doar la o aruncătură de băţ de centrul simandicos.

Acel miros îngemănat ce-i plăcuse atât de mult: *fumul fabricilor din Csépel şi izul amărui al pământului răscolit*.

M-am învârtit o vreme, fără să-ntreb nimic. Când m-am oprit, hotărâsem să mizez pe combinaţii aflate în egală măsură sub semnul dirijării şi al inspiraţiei. Am ales o casă ca pentru pitici (şi astăzi mi-ar fi greu să precizez dacă era pe strada Deta ori pe Comsomolului ori, de ce nu, pe Jules Verne), plăcându-mi poate şi broasca enormă din piatră ce împrăştia două jeturi consistente peste puzderia lalelelor şi garoafelor.

Preumblarea pe înălţimile Budei, izvorul ţâşnind din căpăţâna de porc cioplită în stâncă (şi locul se chema chiar „Disznofö"); *fusta brodată*

cu flori de nu-mã-uita, *lãlãituri de pahar*, *trunchiul doborât*.

Aşa cum trebuia – o babã oarbã cu pisica în poalã bâlbâind în ungureşte şi-n româneşte: „Nics anyám, nics apám, nics anám, nics apám… El o rãmas copil mic, atâta de mic, o rãmas copilu' mic…"

Am făcut imediat o legătură greşită sub influenţa lecturilor mele puţine despre poet. N-aveam de unde şti că nicicând cei doi fraţi n-au stat faţă-n faţă – şi chiar dac-ar fi stat, nu s-ar fi recunoscut ca atare, căci au fost crescuţi de familii diferite, dar elementul decisiv consta în faptul că – mai mult ca sigur – nu exista nicio legătură de sânge între bătrâna de aici şi revoluţionarul cu privirea pierdută în utopii şi cu auzul sedus de vocile admirabile ale viitorului. O pistă falsă, servită de argumente mediocre şi totodată teribiliste. E adevărat că, în ultima fază a suferinţei, József Attila, căruia i se mai zicea şi Pişta, s-a crezut prunc, că un poem al lui („*Spinarea ţi-o curbai deasupra troacei*, / *Cum o-ndreptaşi în hãu de copârşeu*?!") din anii de pe urmă, încărcat de iubirea beteagă şi de resentimente insuportabile faţă de răposata mamă Porbála, deci poemul îşi năpustea cadenţele în concordanţă cu zbaterea porţii în miniatură, pe care o subestimasem şi pe care nu avusesem priceperea s-o închid cum trebuie: „*Te zvârcolişi să nu exişti*/ *ca astfel să mă nãrui tot*/ *Curveşte m-ai îmbrobodit*/ *crezând c-o să trãieşti pe veci*/ *Ai şters-o ticãlos*, *lãsându-ţi*/ *fructul durut şi încă pleci*, *ţigancă hoaţă şi parşivă*/ *ce-alintul*, *sadic*, *şi-l retrage*. / *Fiul cu saft te-ar sudui*/ *dar iacãtã-l zobit cum tace*".

Oarba se smiorcãie insuportabil: ies, pãrãsesc uliţa (Comsomolului sau Albãstrelelor), intru pe neaşteptate în István-ut. La numãrul 11, tipografia „Poporul român" a lui Dimitrie Birãuţiu; în jurul câtorva ciocãnaşe cu ţuică bãnăţeană, şapte-opt ţărani şi vreo doi domni ardeleni din Parlamentul de la Budapesta. Patronul tocmai povesteşte cazul interesant al unui vânzător de ziare, talent promiţător ce rimează cu uşurătate în limba maghiară şi, în timp ce vorbeşte, se uită pe fereastră, arătându-l auditoriului chiar pe cel în cauză, care-i născut (şi aici e ciudăţenia) din tatl român de rit greco-ortodox, însă nu mai cunoaşte limba paternă, iar povestitorul, Birãuţiu, l-a ştiut pe părintele adolescentului, originar (din întâmplare) ca şi el din podgoria Aradului, degeaba tânărul îşi zice József Attila, numele său adevărat e Ştefan Iosif Rista, şi tipograful deplânge că un fiu atât de dotat al naţiei s-a înstrãinat definitiv de ea. Bãiatul pe care-l cheamã ca pe regele hunilor, împovărat de maldărul de gazete, are timp să arunce

o privire miratã spre geamul cu perdeaua datã în lãturi, de unde bărbaţi în toatã firea par sã-l studieze, nu se ştie de ce, cu atenţie. Peste numai câteva luni, căutătura sticloasã de nebun a lui Demeter bácsi îl va însoţi printre gratiile spitalului „Lipotmezö".

Sunt în birtul din Plopi, cu o halbã în faţă. Bãutorii localnici mă privesc cu ciudã şi un pic batjocoritor. Aşa trebuie să fi fost şi la cârciumile de lângã Vermezö, unde se învârtea urca Iosâm, acolo gãseai slãninã afumatã, ceapã, ardei iuţi şi vin roşu la trei sferturi. Da, un plus de pitoresc şi ceva aducând a opulenţă. Acest unchi al meu, om mic de stat, dar extrem de energic, pretindea că participase la revoluţia roşie a lui Kun Béla. La cafeneaua Emke s-a împrietenit cu un piccolo, un tizan, deci tot József, dar se pare că ãsta era numele de familie, ceea ce n-a împiedicat să fie porecliţi Ioji ãl mare (urca) şi Ioji ãl mic (celãlalt) şi acest József s-a dovedit un bãiat inventiv şi curajos, el aducând mari servicii autorităţilor revoluţionare, dar şi sieşi, căci şparlea cu dexteritate cărbuni din gara Ferencváros şi fãcea rost de câte un crap pe cinste din halã: era un tip ce, fiind român, nu-şi mai ştia graiul (deoarece fusese crescut între maghiari) şi deplângea acest lucru, însã până la o limitã, căci deodatã se înfoia şi zicea că o să devinã un al doilea Petőfi, ba chiar mai mult, un poet cum Ungaria n-a mai avut. Şi intrând trupele româneşti în Budapesta să dea gata revoluţia, urca a picat pe mâna unor ofiţeri rãi, care l-au bãtut, că de ce i-a trebuit lui, român, rãzmeriţă ungurească – şi l-au azvârlit oficialităţilor maghiare, acestea înfuriindu-se la rându-le că de ce se bagã el, român, în treburile lor. Până la urmã s-a întors în România devenitã Mare, cu obligaţia de a se prezenta săptămânal, ca instigator periculos ce era, la jandarmul din satul lui de baştinã. Ioji cel mic, însã, n-a venit în ţarã, a rãmas să-şi continue destinul la Budapesta.

Las berea pe masã. În jur se conversează în româneşte şi-n ungureşte. Prind s-o mai vãd bâjbâind pe uliţă pe presupusa soră a poetului – globii agitaţi stau să i se reverse din orbite.

„*Din ţeastă ochi-mii ies – şi mi se bagã/ De minţile-o să-mi pierd nu mă zdrobiţi*! / *Să mă stopaţi decis, cu mâna dragã, / În cruci tot corpul mi-o cãta, să ştiţi, / să nu m-ameninţaţi cu sãnãtoasã Vlagã – / lãsaţi-mã-n genunii pedepsiţi*! / *Al nimãnui îs astãzi pe pãmânt/ şi-avere n-am*: *permiteţi-mi să gât, / să isprăvesc cu eul ce mai sunt, / să vãd şi rândul ãsta terminat*".

O iau spre oraş. Parcă mă întorc dintr-o expediţie lungã într-o ţ

ară îndepărtată, ca şi atunci când, elev de liceu, am revenit cu clasa din Mehala: „maestrul de arme”, cum îi ziceam (de fapt maistru la atelierul şcolar şi instructor A.V.S.A.P.), pe nume Rista, ne dusese la poligonul de lângă Balta Verde, am tras cu arme Jeco şi, iată, ne întorceam veseli, îmbătaţi de iarba verde şi de suflul începutului de bărbăţie, puşi pe şotii, Rista, uriaş prostălău şi bonom, fiind mereu calul nostru de bătaie; acela se apăra cu naivitate, invocând înrudirea cu „marele poet revoluţionar ce aparţine în egală măsură României şi Ungariei prietene”, noi simulam că-l ochim cu jucăriile de tir, susţinând că mai avem gloanţe pe ţeavă, el replica demn şi-ngrozit „măi băiete, tu eşti abnormal, tragi în mine, tragi în revoluţia socialistă mondială, perforând simultan şi inima popoarelor înfrăţite. Tribunalul militar o să-ţi mănânce tinereţile…”

Habar n-aveam noi ce însemna tribunalul militar, urma să mai aud de aşa ceva în timpul stagiului, când maiorul l-a ameninţat pe unul ce fugise să-şi vadă gagica, şi apoi, mult mai târziu, în decembrie 1989.

Dicasterial

S-a mirat întotdeauna cum un artist mare ca Orson Welles a putut rata atât de lamentabil ecranizarea Procesului. Chiar instalarea tribunalului în clădirea unui aeroport parizian s-a dovedit neinspiratã.

A crezut că oraşul lui are un destin deosebit. Iubindu-l prea tare, îi sesiza micile monstruozităţi, exagerându-le. În sinea sa, de mult se apucase de un film ce se baza pe romanul lui Kafka. A început filmările la Palatul Dicasterial, cu faţadele tratate „în stilul sever al primei Renaşteri Florentine” (Mihai Opriş), dar cu interioare sordide şi sumbre. Cât despre documentare, şi-o începuse cu ani în urmă, resimţind-o pe propria-i piele.

Era duminică pe la prânz. În acel corp de clădire părea să nu mai fie nimeni. Se afla la etajul al treilea. Stătea cu geamurile închise, ferit de zăpuşeala de afară, a cărei presiune o resimţea totuşi prin nesemnificative tulburări de vedere şi de respiraţie. De pe culoar îi parvenea clipocitul apei în chiuvetă. Nu se sinchisi să verifice robinetul.

Îşi bătea la maşinã lucrarea de stat. Unchiul său, pe atunci funcţionar la cooperaţie, i-o îngăduise, cu aprobarea superiorilor.

Pe neaşteptate, fără să ciocănească în uşă, intră paznicul. Pe figura acestuia se instalase o frumoasă perplexitate. Fără un cuvânt, îl prinse de braţ şi-l trase după el, politicos, dar cu fermitate. Străbătură

coridor după coridor. Coborârã, ca apoi să urce la mansardã. Mergeau aproape pe brânci. Se opriră în dreptul unei uşi scunde. În sfârşit, omul deschise gura: „Auziţi?” şi nãuceala de pe chip i se rotunji cu o nuanţă. Distinse ţăcănitul a zeci de maşini de scris, o bucatã muzicalã de mare atracţie. Paznicul scoase o cheie. În încăpere nu era nimeni. Direct pe ciment zăceau, claie peste grãmadã, abia zărindu-se dintre hârţoage, câteva maşini de scris hârbuite. Îi trecu prin cap: „Am mai citit asta undeva”. De-abia traseră uşa şi zgomotele ritmate se reluară. „Eu mai rãmân”, spuse paznicul, şi zâmbetul sãu era aproape dureros, „sper să vă descurcaţi şi fără mine”.

Reconstitui cu uşurinţă drumul de întoarcere. Ajunse într-un timp record în dreptul biroului din care de-abia plecase. Nişte chicoteli îl reţinură câteva clipe în prag. „Altã nãzărire”, gândi. Scutură capul, ca pentru a dobândi aplomb în faţa ciudăţeniilor vieţii şi apãsã clanţa. Chiar pe masa unde lucrase, paznicul fãcea amor cu o necunoscutã. „Ei drăcia dracului, mi-au împrăştiat toate hârtiile”. „Sper că n-o să mă pârăşti unchiului tãu, de altfel sunt ofiţer de serviciu şi în timpul slujbei mele fac ce cred de cuviinţă”, hohoti neruşinat femeia. Rãmase cu ochii pironiţi pe coapsele ei vârtoase, care încă fremãtau.

Îşi vãzu de treabã fără să-i mai bage în seamã, deşi ei continuausăl provoace cu obscenităţi de doi bani. Într-un târziu, făcând pe supãraţii, îşi luară catrafusele şi-l lãsară în plata Domnului.

Trecură, desigur, ore în şir, dar timpul rãmãsese încleiat în punctul amiezii. În somn auzi primul ţipăt şi nu încetã să doarmã la cele urmãtoare. Când se dezmetici, întreaga hardughie horcãia, iar pe ziduri se iviră pete stacojii. Un lichid incolor şi puturos ţâşni din podele. Într-un suflet, ajunse la parter. În ghereta lui, paznicul, cu stupoarea revenitã în priviri, învârtea în mâini un cuţit uriaş. La picioarele lui, femeia de adineaori, cutremuratã încă de spasme, zăcea într-o baltã de sânge.

Îşi făcu apariţia procurorul de serviciu, aflat în acelaşi edificiu ridicat în urmã cu o sutã zece ani pentru a gãzdui un guvernãmânt efemer.

N-a mai reuşit să-şi susţină lucrarea de stat din numeroase motive: în primul rând, spre dezamãgirea rudelor sale, s-a dovedit o fire din cale-afară de emotivã şi nu s-a putut desprinde de acea întâmplare nefericitã; apoi au urmat peripeţiile procesului (desfăşurat pe o altă latură a aceleiaşi fatidice construcţii), unde, cu toatã apărarea

strălucită pe care a susţinut-o un maestru al baroului, nu s-a arătat suficient de convingător şi a intrat cu uşurinţă în pânza vicleşugurilor, întinsă meşteşugit de paznic; acesta, deşi fără multă instrucţie, a demonstrat că un om simplu este adesea mai bine clădit pentru împrejurări imprevizibile, aducând în apărarea sa faptul că studentul a încercat să-i seducă iubita şi că astfel l-a împins spre crimă. La rândul lui, unchiul avu neplăceri la slujbă, pentru că permisese accesul unui străin în instituţie şi pentru că îl lăsase să facă uz de maşina de scris. Se declanşă o anchetă, în cursul căreia se ceru anexarea la dosar a tezei de licenţă cu pricina. Rezultatul nu-i fu favorabil unchiului şi acesta îşi pierdu locul de muncă. Din respectivul necaz i se trase în curând sfârşitul. Nici măcar pe patul de moarte nu mai vru să-şi vadă nepotul. Mai mult decât atâta, decanatul s-a delimitat la momentul oportun de un element potenţialmente periculos şi a luat măsura disciplinară de a-i amâna cu un an dreptul de a-şi da examenul.

Nu şi l-a mai susţinut niciodată. În schimb, după câţiva ani, pe când stătea singur în faţa unei halbe de bere la „Vaporul”, şi-a amintit ce visase cu puţin înainte de săvârşirea actului care i-a modificat existenţa.

Pe scurt, visul cu studenta strânsă de braţ. El este profesor universitar. Vine la curs cu întârziere. Se autoadmiră din capul scărilor, de data asta pierdut în grupul studenţilor. Ei pun în salut un respect exagerat. Tânărul caută să atragă atenţia ipostazei sale împlinite la maturitate, dar nu reuşeşte. Faptul îl înciudează. Remarcă urâţenia chipului celuilalt, caraghioslâcul costumului. Câteva fete chicotesc. Enervat, profesorul strânge mâna celei mai timide, care nu s-a ferit la vreme şi care nici măcar nu era vinovată. Atunci izbucneşte ţipătul fetei. Studentul îl preia în alt registru, se aşază cu totul în fiinţa ei. Cel bătrân nu e în stare decât să grohăie.

A ajuns să-şi povestească visul de nenumărate ori la te miri cine. Unii râd pe ascuns, alţii se prefac preocupaţi. A uitat să precizeze un singur lucru, după opinia noastră interesant: că visul fusese însoţit de poluţie.

Omul ce a vrut să-l ecranizeze pe Kafka a trecut şi prin alte experienţe demne de menţionat. După ratarea pe plan profesional a urmat cea matrimonială. A revenit pe coridoarele şi în sălile apăsătoare pentru divorţ. Femeia-l preferase pe unul mai arătos şi mai descurcăreţ. La proces, judecătorului îi făcu impresia că tocmai cel

pãrãsit are ceva de ascuns şi că o face cu multă ipocrizie. Îl suci pe toate părţile şi-i ţinu o severă lecţie de moralã. Mai spera că instanţa îi va atribui fetiţa, singura lui realizare, cum obişnuia să spunã. „O să rãmâi cu fundul gol", scrâşnea pe salã fosta nevastã, bine înfiptă la braţul amantului, „nici copilul n-o să-l mai vezi vreodatã", iar fata, auzind toate astea, ţipa ca din gură de şarpe, ceea ce atrase admonestãrile celor mai mărunţi boactări din instituţie. Încă plângând, o târâră în camera de ascultare a minorilor. Plecă în căutarea ei. La o gâtuitură a coridorului, acolo unde arhiva se bomba neaşteptat de mult, cineva îl lovi cu uşa în cap şi-i sparse arcada. Cârdul femeilor de serviciu îi sări în ajutor. Hoaşca de la grupul sanitar îl transportă cu forţa la sediul ei, unde-i aplică pansamente cu hârtie igienică. Se smulse, sângerând abundent, din braţele ei mirosind a urinã şi a hoit. Deschise uşi după uşi. Corul copiilor ce urmau să fie audiaţi îl întâmpinã cu un refren agresiv: „Taţii afară, mamele afară/ Aici numai noi suntem stăpâni, / Ne vom lua soarta în mâini, / Părinţii mai bine să moară". O fetişcanã cu alură de muiere îşi prezentă stigmatele, râie, pecingine, spuzeli. Fugi de acolo şi curentul îl împinse în sala cu cei în zeghe şi raşi în cap. Un cordon de gardieni îi izola de talazul rudelor venite să-i vadã. Feţele celor din boxã şi ale celor de-un sânge semãnau în chip izbitor. Chiar şi copiii aveau semnul damnării pe figură. S-a pierdut cu firea. N-ar şti să spunã ce a făcut, destul că păstrătorul ordinii s-a simţit ofensat. „Locul tãu e acolo", a strigat acela, iar el s-a trezit pe banca dură, în costumul vărgat.

Adios, Estella!

Îl cunosc pe domnul Dominik Nicol de câteva zile. Şi doar pe cale livrescă. Dar îl cred întru totul atunci când afirmã că „în scurta noastră existenţă, participăm la diferite trăiri, fie în mod activ, fie ca simpli observatori ocazionali".

Numele domniei sale pare să fie ajustat după necesităţile Americii. Căci, aşa după cum aflăm din The International Authors and Writers Who's Who, Cambridge (1991), s-a născut undeva în nordul Olteniei în urmã cu 63 de ani. A făcut liceul la Râmnicu-Vâlcea, a fost fotoreporter la Agerpres, fotograf la Spitalul Cantacuzino. Din 1968 trăieşte în U.S.A.

Are un trecut de bun bãutor, în ţară şi în exil, însă, din păcate, astăzi sănătatea nu-i mai permite îndeletnicirea cu aşa ceva.

Viaţa printre străini nu-i uşoară. Chiar conaţionalii se dovedesc

suspicioşi. Popa românesc evită să-i vină la căpătâi într-un moment critic, pe motiv că ar fi gay (de unde o fi scos-o, se întreabă cu firească inocenţă domnul Dominik), aşa că trebuie să recurgă la preotul de la biserica grecească.

Are păreri proaste despre Sadoveanu (să nu ne audă domnul Eugen Simion!) de pe vremea Agerpres-ului (1950 – 1951), când i-a făcut poze la Ateneul Român împreună cu Mayer Marcu („butucănos, masiv, greoi şi cu obrajii roşii (…) crăpa de sănătate şi de nesimţire?!). Îl citează pe Păstorel: „Sadoveanu-i filo-rus/ Stă cu curu' la Apus/ Ca s-arate-Apusului/ Cum e faţa rusului".

Alt plan: Comunicarea cu lumea de dincolo. Chiar în anul plecării din ţară a avut un vis cu un copil îmbrăcat în costum specific sfârşitului veacului trecut. Întâmplarea îl duce peste trei zile în cimitirul Bellu, unde dezgroapă placa funebră a băiatului din vis, Zaharia Coemgiopolu, mort în 1908. Peste ani, va trimite Episcopiei române de la Vatra (Detroit) o icoană bizantină în memoria aceluia, „as a mark for our dream encounter".

În '86, în faţa hotelului newyorkez Howard Johnson's observă un tânăr „foarte simpatic, foarte atractiv, (…) foarte frumos". Privirile li s-au întâlnit „binevoitor". Domnul Dominik intră în transă contemplându-l contra luminii. O reverie pur estetică. Respectivul îl abordează cu formula „N-am Myoho Renge Kyoo". Nu, nu era vorba despre unul dintre nenumăraţii nebuni ai celei mai mari metropole din universul cunoscut, ci de un adept al unei secte budhiste. În zilele următoare, cât pe ce să se convertească şi el la noua religie şi să primească „Gohonzon"-ul. Se răzgândeşte în ultimul moment, în loc să se ducă la întâlnire, colindă prin Muzeul de Istorie Naturală, intră în Catedrala St. Patrick, unde se celebrează o nuntă; la ieşire e fotografiat de un băieţel straniu; în final, după nişte ezitări, cumpără de pe Strada 26 un Iisus de bronz cu inima în relief încununată de raze.

Roman în roman, viaţa şvabului Mihail Wagner, sculptor bucureştean originar din Caransebeş. Prin '46 e deportat în Donbas. Ruşii îl pun să facă la sediul raional statuia lui Stalin, balşoaie, 10 metri. Îi dau şi un termen: doi ani. Omul fuge, când pe jos, când cu trenul, face pe surdo-mutul, ajunge în ţară cu un lot de prizonieri repatriaţi. Nevastă-sa se încopciase cu altul. Sculptoriţa Miliţa Pătraşcu îl adăposteşte o vreme. Un ştab abia făcut îi procură o nouă identitate.

Domnul Dominik e un celibatar convins. În urmă cu zece ani,

prietenul său spaniol a vrut să-l însoare cu o presupusă vară de-a sa, Estella, cu 25 de ani mai tânără, călugăriţă lângă Madrid. Fată frumoasă, dar dl. Dominik nu acceptă, nici măcar atunci când e momit cu 2000 de $ şi când i se spune că va fi o căsătorie de formă, pentru ca ea să poată rămâne în America.

Ce să mai adăugăm? Poate un suvenir: „Am murit/ Şi fac/ Fulgerător/ O recapitulaţie/ Zero/ Nimic/ N-a mai rămas/ Din ce a fost/ Trecutul mort/ Şi fără rost. / Prezentul gol, / Smintit şi ipocrit…"

Bibliografie: Dominik Nicol. Pe portativul vieţii (Jurnal literar), New York, 1992.

Glonţul administrativ

Lui Danilo Kis, pentru Cuţitul cu prăsele de trandafir

Scurta povestire pe care o s-o parcurgeţi s-a născut din lupta inegală a perplexităţii cu o documentare anxioasă. Degeaba o să vă asigure autorul că-i ruptă din realitate, dacă n-o să fie în stare să redea bâlbâielile când în româneşte, când în idiş, când într-o impecabilă englezã diplomatică ale unui ins năucit de caşexie, de fatalitate şi de ramolisment. Albeaţa cearşafului de pe patul de spital ar putea ţine loc comentariului ironic al destinului veşnic hulpav de greşeli şi de osândă, amneziei atât de fructuoase a actanţilor, falsei iniţieri a urmaşilor, ce par să reia de fiecare datã ciclul din unghiul cel mai nefavorabil. Şi n-o să ştie povestitorul nici să creeze impresia acelei rupturi tragice, când omul s-ar smulge, deodatã lucid, dar cât de înalt-inutil! tânguielilor aproape animalice şi ar roşi cu, totuşi, neomenească precizie, întorcându-se, pentru a expia la perete: „*Niciodată n-o să le mai spun ce-or să-mi ceară*". Iar liniştea care ar trebui să cadă ar împrumuta ceva din frigul februarului de afară şi sufletul ce s-ar îndepărta, privit prin geamul salonului de spital, ar lua aspectul unui norişor de lucruri spuse, aflat în grăbită destrămare.

ORGANIZAŢIA

Viena, 1930. Belu Zilber, tânăr funcţionar al firmei Nechelis din Bucureşti, coboară degajat din Orient-Expres. Trage la un hotel de mâna a doua. Spre seară, iese la o berărie. Rămâne o vreme de unul singur la masă. Apare un tip cu pălăria trasă exagerat peste ochi. Germana lui e impregnatã de un puternic accent vienez: „Nu vă supăraţi, aţi văzut trecând pe aici un băieţandru roşcovan, însoţit de o femeie mai coaptă arborând un costum tirolez?" Belu, de colo: „Adineaori au plecat, dar au promis că vor reveni".

Parola fiind rostită, cei doi îşi strâng cu căldură mâinile. Celălalt este colonelul Martin, şeful organizaţiei de spionaj sovietic din capitala Austriei. De unde să ştie ei că dintr-un cotlon îi pândeşte Armand Floroiu, brav agent al Siguranţei Generale Române? Totuşi Belu ar fi dator să o simtă, altfel cum se explică neostoita poftă cu care goleşte halbă după halbă, dar şi neliniştea ce i se înfige dureros între coaste, spre stânga? Zadarnic o atribuie el oboselii şi chiar consumului exagerat de alcool şi degeaba încearcă să şi-o potolească întărind berea cu un deţ de şnaps. Setea îl va însoţi şi la Paris, unde va înlocui băutura din hamei cu cea din struguri, şi pe lungul drum de întoarcere acasă.

BOLŞEVIC ŞI REACŢIONAR

Jilava, 1931. Toamnă mohorâtă. Belu striveşte regala în cutia de tinichea. Are încă lacrimi în ochi. Santinela îl scoate din camera de vizite şi-l conduce spre celulă. Tocmai a fost să-l vadă Iosef Hechter. I-a smuls promisiunea că o să vorbească neîntârziat cu Profesorul. Mai târziu, tovarăşii îi vor reproşa că l-a scos din închisoare legionarul Nae Ionescu. Anchetatorii vor puncta şi mai clar, arătând că atunci s-a produs recrutarea sa de către Siguranţă. După un timp, Zilber o să recunoască fapta necomisă şi chiar va pregăti o frumoasă poveste despre acel moment. Epicul o să-i reuşească de minune. „Fii atent şi struneşte ramificaţiile-capcană", o să-i răsune în cap, şi nu va şti, în acea viitoare zi de 20 iunie 1949, dacă e propriul său gând sau glasul lătrat al generalului Nikolski. Da, uite cum se limpezeşte cadrul şi, într-adevăr, omul cu bot de iepure va prinde să spună: „*Eşti pervers*. *Ţi-ai ascuns bine crimele*. *Dar noi te vom demasca*".

Belu are încă lacrimi în ochi. Ce-o zice santinela? Parcă înciudat de atâta slăbiciune, ia hotărârea ca, odată scăpat de aici, să-l atace sistematic pe Profesorul salvator în Era nouă sau în Cuvântul liber.

PUNCTUL LUMINOS

Închisoarea Malmezon. Noaptea de 24 spre 25 septembrie 1952. Ploaie rece. A simţit-o când a străbătut în fugă curtea pietruită. Acum nu se mai poate urni. Ciocanele ce-i lovesc căpăţâna cu vrejul căzut vin şi de afară, şi dinăuntru. Iarăşi se scapă pe el. Ce mai contează? Printre bubuituri îl aude pe Vîşinski – „*recunoaşterea inculpatului e o dovadă suficientă a vinovăţiei*". Simte o dorinţă năvalnică de a mărturisi lucruri niciodată întâmplate. Partidul, văzut cu ochii minţii într-o superbă aureolă de foc, îl mustră tandru şi olimpian cu indexul. Va deveni, din

înalte raţiuni, fost spion anglo-american. Dovada: un café-frapé bãut cu Ivor Porter la Capşa. *Cauza* cere să fi fost *complotist*, *asasin şi trãdãtor*, *agentul ciumei în cartierele muncitoreşti*, *vânzãtor al Banatului în folosul Iugoslaviei lui Moşa Prade*.

DE LA BURSÃ LA PENSIE

August 1968. Sediul C.C. al P.C.R. În van s-ar chinui să penetreze aici zãpuşeala verii. Tovarăşul Vasile Patilineţ îl priveşte uluit din spatele biroului sãu masiv pe omul mărunt, cu faţa forfecatã de ticuri, dinspre care se rostogolesc incredibile cuvinte:

„*Prea mi-aţi reproşat amarnic cã la proces, fie şi cu riscul glontelui, nu am revenit asupra declaraţiilor din cursul anchetei, pentru ca astãzi, cu legea în mânã, lege garantatã în mod solemn de partid şi de stat, să mă sperii de supărarea unuia sau altuia, de riscul de a pierde procesul sau de oprobriul celor cărora nu le-a fost milã să arunce milioane de cadavre în noroaiele Dobrogei şi să dăruiască ruşilor pita ţăranilor români de dragul unor sinistre preamăriri şi decoraţii*".

URMĂRIREA CONTINUĂ

18 mai 1970. Bucureşti, sediul Securităţii. Colonelul: „Futu-i în cur pe mã-sa, tov. General, aţi avut dreptate şi dumneavoastră şi au avut dreptate şi colegii de pe vremea lui Alexandru Drãghici. Reabilitat, reabilitat, dar tot spion şi duşman al socialismului rãmâne. Aveţi aici transcrierea convorbirii cu Daniel Norman de la Figaro, precum şi exemplarul 1 al manuscrisului…" Privirea generalului revine din albãstrimea de-afară şi se lipeşte de un pasaj încorsetat în culori şi acolade:

„*Într-un târziu am înţeles cã socialismul aşa cum l-au imaginat Marx şi Lenin nu este posibil decât aşa cum l-a aplicat Stalin şi* cã *marxismul este un viciu*, *o boalã a secolului*…"

În vremea asta, în alt colţ al Bucureştiului, boşorogul Zilber se plimbă prin apartament cu „pas de manej", evitând deci diagonalele. Dacă cei de la microfoane n-ar căsca gura, l-ar putea auzi pronunţând următoarea sentinţă: „*Culmea machiavelismului este să furi o ediţie rară din Machiavelli şi pe urmã s-o arunci în lada cu gunoi*".

Bibliografie: Andrei Şerbulescu, Monarhia de drept dialectic, Humanitas, 1991

III.

Falsul vienez

Viena – Băile Herculane – Istanbul

1798. Prin Media, prin baiele lui Hercules, poartă între Europa şi Orient, îşi urmau drumul, în ambele direcţii, soli cu ochii-n patru, spioni cu misii diplomaticeşti, femei misterioase, creştini turciţi, tătari botezaţi.

Înalta doamnă poposită de la Beci (= Viena) a sosit într-o caleaşcă magnifică, trasă de patru cai uriaşi cu îndârjită potenţie. O adevărată locuinţă pe roate, cu dormitor, bucătărie, sufragerie, şpais, alles în Ordnung. Plăti vama cu bancnote noi, primi cevita (= chitanţa) cuvenită. Sluga, în uniformă de iagăr (= vânător) tirolez, n-o scăpa de sub observaţie, a tras la lust-haus, iagărul tot după ea. Dacă mărturia preotului militar (feld-caplan) e corectă, dânsa apăru după spanişer-vand (= paravan) în timp ce tunica îi luneca de pe trup, goliciune orbitoare stricată doar de plezura (= rana) de-a stânga pieptului, „fântânel de petec negru". Înalta doamnă iagărul şi-l trimise cu scrisoare întocmită în turca osmanlâie la Pasmangi Oglu Efendi, ca apoi chiar să-l întâlnească dincolo de palancă, în cetăţuia de peste munte, cum i-a raportat căpitanul Hönig gheneralprinţului Lotringen. Dumneaei frecventa dimineaţa băile, dar suporta cu greutate putoarea lor, aşa că recurgea la câte o priză de afion ca s-o întărească şi s-o ţină veselă. Numai după ce s-a retiruit către Beci, acel popă a aflat cu perplexitate că în faţă i-a stat o hofdamă, însăşi femeia lui Schütz, ausvertigher minister chezarocrăiesc.

1953. Gara Băile Herculane. Abia încăpem în trăsură. Nu mai ştiu cine mă ţine în braţe. În ultimul moment se agaţă pe scară o arătare de la care n-o să-mi desprind ochii, un fel de muiere cu obrazul smochinit, părul-perucă ivindu-se de sub joben, straie bărbăteşti, iminei în picioare. Lumea îi zice Lăzărică, moşul pomeneşte de tagma scopiţilor, birjarul turc înjură nemţeşte („mort saperment"), învârtind primejdios biciul deasupra capetelor. Când coborâm, moşul ne arată căfana (= cafeneaua) unde a trebuit să petreacă o noapte întreagă cu secretara lui Theohari Georgescu ca să-l scape din încurcătură pe unchiul care era „comprimat". Mama bâzâie confuz, să nu fie auzită, dar să se facă totuşi înţeleasă, adică ce mare scofală-i să bei toată noaptea şampanie din pantoful unei târfe ce minte că-i în slujba marelui mahăr de la partid

Ne ducem la Peştera Hoţilor, la Dom Kirche, mâncăm salam pe o bancă şi aşteptăm să se facă ora de tren. În scurta călătorie de întoarcere, moşul îşi va da drumul – Lăzărică, copil de suflet al unui

bogătaş din Ada-Kaleh, şi-ar fi petrecut tinereţile servind ba la haremuri din Istanbul, ba la case de toleranţă (ce or fi alea?) din Viena, dar la bătrâneţe aţa l-a tras iarăşi încoace, la mijlocul distanţei, acolo unde trupele conduse de comandirere gheneralii imperiali lansau şturmuri pe viaţă şi pe moarte asupra seimanilor şi nefirilor, fiind arbitraţi adesea de ceata vreunui aprig harambaşă local; acolo unde vâna sângelui său stricat, primit de la un Vârlă, o Mileva, un Agasân, îl readucea asuprindu-l cu aspră putere…" Ăsta nu şi-a mişcat niciodată fundu' de muierotcă de pe scamnele Herculanelor", o să protesteze buna, punând astfel capăt încă învălmăşitului mereu impuls de a fugi de acasă.

Viena, februarie 1934. Grevă generală. Armata pune canoanele pe casele muncitorilor. Deşi prezent în oraş, scriitorul nu vede şi nu aude nimic. El conchide că revoluţiile moderne „se desfăşoară numai în câteva puncte, foarte puţine la număr, pierdute în spaţiul uriaş al unei metropole moderne şi rămân de aceea celor mai mulţi locuitori cu totul necunoscute".

Timişoara, noaptea de 21 spre 22 decembrie 1989. Bucuroşi de veştile din capitală, dau telefon prietenului din Moldova. Îl scol din somn, nu pricepe nimic. Mă simt vinovat şi ridicol. Nu-i niciun bai. Mâine vom avea o revoluţie la televizor.

Mică bibliografie: Nicolae Stoica de Haţeg. Cronica Banatului; Stefan Zweig, Lumea de ieri.

Kafka şi Ciucurel

Banatul n-a dat un Eminescu, un Arghezi, nu Rebreanu, Ladea nu se poate cumpăra cu Brâncuşi, nici Filaret Barbu cu Enescu. Slavici însuşi aparţinea mai degrabă unei regiuni de interferenţă. Această lipsă de palmares ar putea alimenta teoria – cam simplistă – că zonele cu medie culturală ridicată nu sunt prielnice răbufnirii vârfurilor. Explicaţiile, desigur, trebuie să fie mult mai nuanţate.

*

Au existat aici, mai mult decât în celelalte provincii, ţărani orgolios autoinstruiţi (vezi frecvenţa poreclelor de Domnu', alţi Domnu', Fişcalu, Tărfălogaru), tinzând să-i concureze paşnic pe „intelectualii" cu ţidulă, pe când aceştia din urmă, ca domni ce se aflau, căutau să fie cât mai „populari" şi le făcea plăcere să literaturizeze „dialectal" în exces, pentru a demonstra că nu şi-au uitat originile şi pentru a se bucura de acest fapt.

*

Prosperitatea economică, acel „tot Banatu-i fruncea”, nu a fost întotdeauna un sfetnic bun pentru mentalităţile ce au propulsat tentativele artistice ale ţinutului. Pe lângă ocoşeală (simpatica încrezoşenie), paradoxal, o cuminţenie prea pronunţată, din dorinţa de a nu deranja echilibrele îndelung aranjate; apoi o coloare, un pitoresc facil, menit să te îndepărteze agreabil de problematica vie şi adesea contorsionată.

*

În alt unghi al fostului imperiu, sărmanul domn Kafka rupe logodna cu Felice, după ce s-a constatat „plaga din plămâni” şi se mută la ţară, în casa surorii sale Ottla; el notează la 8 octombrie 1917 impresia că ţăranii sunt „nobili care au evadat în agricultură, unde s-au aranjat atât de înţelept şi umil, încât s-au acomodat cu totul şi sunt apăraţi de orice griji şi nesiguranţă până la moartea lor fericită. Cu adevărat, ei stăpânesc pământul”.

*

Gazetăria făcută de emancipaţii ţărani bănăţeni – extrem de combativă, purtând expresia nemulţumirii faţă de prestaţia politică a partidelor tradiţionale. De unde şi încrederea în capacitatea de a se organiza şi conduce singuri, pe criterii „de breaslă”. Idee de sorginte „nemţească”, apuseană adică, venită pe traiectele belşugului şi deschiderii, şi nicidecum ţinând de filosofia cazanului (izolaţionistă, înverşunată şi mutilantă), promovată de comunismul asiatic.

*

Voga extraordinară a doctorului Rudolf Steiner în preajma primului război mondial. Pagini neaşteptat de incisive ale aceluiaşi Franz Kafka (Jurnal, 1911 – versiune românească: Mircea Ivănescu). „În cabinet încerc să exprim o umilinţă pe care n-o simt, căutând un loc cât mai ridicul unde să-mi las pălăria…” Jiletca omului care a dat planetei ştiinţa spirituală, având un negru magic în serile conferinţelor, se vădeşte lustruită, prăfuită, pătată. Căutând să-şi interpreteze magistral rolul e obsedat de a-şi pironi partenerul cu privirea. Aprobă din cap, „gest pe care-l consideră după cât se pare un adjuvant ca să se concentreze mai bine. La început îl stânjenea un soi de guturai tăcut, îi curgea nasul, îşi tot înfunda batista adânc în nas, cu un deget pe fiecare nară”. Şi, în acest punct aparent nesemnificativ, observaţiile se opresc.

*

Am găsit cartea antroposofului, n-o să credeţi, în casa lui Nicolae Peia, plugar din Şoşdea, dar în acelaşi timp „compozitor poporal, dirijor de coruri şi fanfare”; e scoasă în 1943 la Editura „Lumina” din Timişoara. Instructorul de formaţiuni muzicale a fost bun prieten cu Ioan Ciucurel, consătean, ţăran şi el, absolvent a 7 clase primare, la rândul său temut publicist, însă şi scriitor autodidact. Au întemeiat împreună, în perioada interbelică, un club steinerist, frecventat de mulţi membri ai comunităţii, spre supărarea preotului din localitate. Dacă acela le-a azvârlit într-o predică avertismentul său, peste câţiva ani comuniştii s-au arătat mult mai tranşanţi.

*

Ce putea să-i atragă pe nişte cuminţi lucrători ai pământului la acest gemischte (melanj) de religii şi „filosofii”? Părintele Bohariu s-a mâniat degeaba, ei rămâneau creştini, doar că resimţeau în felul lor lipsa, ca nişte oameni ce mergeau cu gândul mai departe decât babele şi moşii din stradă, unei învăţături care să contracareze ofensiva spurcată a materialismului ateu, cel răpitor de speranţe. Ciucurel este chiar autorul unui straniu product – Transformarea, „roman din vremuri mari” (Timişoara, 1931, Tipografia „Rapid”, Str. Gh. Lazăr 12), abundând în intruziuni rudolisteineriste nu prea abil servite (în vreme ce trenul îi poartă pe ostaşii imperiului polietnic spre Munkács, spre Przemyśl, spre Stryi, sau în acompaniamentul necontenit al şrapnelelor din grodekurile primei bătăi mondiale), dar, totodată, construit pe câteva din ideile antroposofului născut la Kraljevac. „Omul este cetăţean a trei lumi, zice Steiner. Prin corpul său aparţine lumii pe care o percepe cu acest corp; prin sufletul său îşi clădeşte propria lume; prin spiritul său i se revelează o lume superioară celorlalte două”. Spiritul, în răgazul dintre întrupări, trăieşte în propriul domeniu, unde-şi dezvoltă facultăţile şi scopurile ca urmare a experienţelor din vieţile sale anterioare, pentru ca din nou să le strămute în lumea pământească… Şi dulcele talmeş-balmeş, organizat habsburgic, continuă cu înţelepciuni din Vedanta, din apocalipsa lui Ioan, cu armonii keppleriene.

*

Paorele (der Bauer „ţăranul”) de lângă Gătaia a ambiţionat să scrie nu un roman ţărănesc, ci, mai degrabă, al unui intelectual la prima generaţie, având la îndemână modelul prozei semănătoriste, precum şi cel al literaturii senzaţionale, dar şi suflul istorisirilor de la

moară sau de la căzanul de făcut răchie, aşa că a face distincţie între efectele autentic naive şi naivităţi devine o operaţiune hazardată. Eroul are presentimentul unei mari transformări, în întreita întrupare a lumii văzute, a sufletelor şi a cerurilor; pare să moară pe câmpul de luptă, pentru a se reîntrupa, aşa cum cere Herr Doktor Steiner, mai întâi ca prizonier, apoi ca participant la apoteoza eliberării naţiunilor. Finis Austriae – 1918.

*

Iarăşi Kafka: întâlneşte două fete la piaţa Venceslas, o cercetează îndelung pe una, dar îşi dă seama prea târziu că trebuia să se oprească asupra celeilalte („părul îi era frumos într-un anume fel, acum uitat"). Un bătrân care fluieră, nasturele de pe mâneca rochiei unei tinere, „gestul viguros cu care o fată voinică îşi întorcea capul într-o parte".

*

Momente excelente, probabil involuntare, în romanul lui Ciucurel (exagerez când îl întrezăresc uneori pe Sorin Titel?):

— „Cele spuse de dumneavoastră sunt cam prea afunde, domnule major, zise Drăgodan".

— „Şi peste puţin timp el se vindecă de boala temerii, cum şi de hipocondria care-i făcea închipuiri că-i încetează bătaia inimii".

— „Ţine-ţi fleanca, măi Balogh, şi îţi înghite păţaniile cari nu mă privesc!"

— „Doar nu eşti morfinoman, să faci năsărâmbe de acestea în vis?"

— „Aşaa? Pentru tine asta-i suferinţă? Ai venit la mine după ce ai beut alcool şi te-ai îmbuibat de mâncări…"

— „Nu plec! Din contră, mă fac comod, dragă, şi-mi depun şpenţerul…"

— „… un ţipăt sfâşietor, melodramatic răsună în micul oficiu de la sat…"

— „Apoi izbucnesc în râs copilăresc, pe care din nou îl stopează…"

*

Franz Kafka şi Ioan Ciucurel au murit amândoi de tuberculoză. Primul – într-un salon de spital, smulgându-şi perfuziile, al doilea – podidit de o hemoptizie, într-o căruţă ce-l ducea de la gară în sat. Kafka l-a cunoscut pe Steiner, Ciucurel doar l-a admirat.

„Piaţa satului, pustie în puterea nopţii. Înţelepciunea copiilor, animalele care au luat-o în stăpânire. Femeile. Vacile păşind cu aerul cel mai firesc prin piaţă. Canapeaua mea întinsă aici peste întreaga câmpie”. (Kafka).

„Linişte. Ploaia cerne atât de fin, încât crezi că e rouă. Ies oamenii de la biserică şi pleacă încet, îngânduraţi, spre casă. O atmosferă greoaie ca de plumb pluteşte în lume şi-i apasă în suflet. Fiecare din ei este copleşit de sentimente stranii şi nedesluşite”. (Ciucurel).

În căutarea lui József Attila

Citisem undeva, nu mai ţin minte unde, că sora vitregă a lui Józef Attila ar locui în Plopi. Am pornit-o (sunt douăzeci de ani de atunci) spre marginea Timişorii. Nu m-am putut opri să nu dau o raită prin vechiul ştrand. Urmele „căsuţelor de duminică” împotmolite în vegetaţie îmi întărâtau melancolia. Făceam pregătiri pentru tristeţi şi mai mari, deşi nu ştiam pe ce să mai contez. Am străbătut aproape în goană drumurile dintre terenurile agricole, privind absent la cei ce, în haine de oraş, scormoneau pământul cu unelte primitive. Pe când intram în satul devenit cartier al urbei şi mă întâlneam cu inşi ce aşteptau să fie salutaţi, suprapuneam încă imagini prinse cu câteva minute înainte, în zona din spatele uzinei electrice: un câine cu aspect de lumpen-proletar şi cu lătrat de alcoolic zbătându-se vag, scârbit de scurtimea lanţului, în cuşca improvizată dintr-un butoi de metal, prăvălit şi fără fund; căruţa cu coviltir, de sub care se ghicea frământarea unei perechi – el, bărbos peticit, Iisus degenerat; ea, adolescentă pofticioasă şi temătoare; şi nu reuşeai să spui dacă precumpănea hârjoana sau chelfăneala sau furorile amorului; strania înfruntare de pe buza şanţului dintre un juncan plin de incuri şi un ţap stufos (căderile sportive ale caprinului şi revenirile-i demne, chiar îngâmfate); şi alte minuni depistabile doar la o aruncătură de băţ de centrul simandicos.

Acel miros îngemănat ce-i plăcuse atât de mult: *fumul fabricilor din Csépel şi izul amărui al pământului răscolit*.

M-am învârtit o vreme, fără să-ntreb nimic. Când m-am oprit, hotărâsem să mizez pe combinaţii aflate în egală măsură sub semnul dirijării şi al inspiraţiei. Am ales o casă ca pentru pitici (şi astăzi mi-ar fi greu să precizez dacă era pe strada Deta ori pe Comsomolului ori, de ce nu, pe Jules Verne), plăcându-mi poate şi broasca enormă din piatră

ce împrăştia două jeturi consistente peste puzderia lalelelor şi garoafelor.

Preumblarea pe înălţimile Budei, izvorul ţâşnind din căpăţâna de porc cioplită în stâncă (şi locul se chema chiar „Disznofö"); fusta brodată cu flori de nu-mă-uita, lălăituri de pahar, trunchiul doborât.

Aşa cum trebuia – o babă oarbă cu pisica în poală bâlbâind în ungureşte şi-n româneşte: „Nics anyám, nics apám, nics anám, nics apám… El o rămas copil mic, atâta de mic, o rămas copilu' mic…"

Am făcut imediat o legătură greşită sub influenţa lecturilor mele puţine despre poet. N-aveam de unde şti că nicicând cei doi fraţi n-au stat faţă-n faţă – şi chiar dac-ar fi stat, nu s-ar fi recunoscut ca atare, căci au fost crescuţi de familii diferite, dar elementul decisiv consta în faptul că – mai mult ca sigur – nu exista nicio legătură de sânge între bătrâna de aici şi revoluţionarul cu privirea pierdută în utopii şi cu auzul sedus de vocile admirabile ale viitorului. O pistă falsă, servită de argumente mediocre şi totodată teribiliste. E adevărat că, în ultima fază a suferinţei, József Attila, căruia i se mai zicea şi Pişta, s-a crezut prunc, că un poem al lui („*Spinarea ţi-o curbai deasupra troacei, / Cum o-ndreptaşi în hău de copârşeu*?!") din anii de pe urmă, încărcat de iubirea beteagă şi de resentimente insuportabile faţă de răposata mamă Porbála, deci poemul îşi năpustea cadenţele în concordanţă cu zbaterea porţii în miniatură, pe care o subestimasem şi pe care nu avusesem priceperea s-o închid cum trebuie: „*Te zvârcolişi să nu exişti/ ca astfel să mă nărui tot/ Curveşte m-ai îmbrobodit/ crezând c-o să trăieşti pe veci/ Ai şters-o ticălos, lăsându-ţi/ fructul durut şi încă pleci, ţigancă hoaţă şi parşivă/. ce-alintul, sadic, şi-l retrage. / Fiul cu saft te-ar sudui/ dar iacătă-l zobit cum tace*".

Oarba se smiorcăie insuportabil: ies, părăsesc uliţa (Comsomolului sau Albăstrelelor), intru pe neaşteptate în István-ut. La numărul 11, tipografia „Poporul român" a lui Dimitrie Birăuţiu; în jurul câtorva ciocănaşe cu ţuică bănăţeană, şapte-opt ţărani şi vreo doi domni ardeleni din Parlamentul de la Budapesta. Patronul tocmai povesteşte cazul interesant al unui vânzător de ziare, talent promiţător ce rimează cu uşurătate în limba maghiară şi, în timp ce vorbeşte, se uită pe fereastră, arătându-l auditoriului chiar pe cel în cauză, care-i născut (şi aici e ciudăţenia) din tatl român de rit greco-ortodox, însă nu mai cunoaşte limba paternă, iar povestitorul, Birăuţiu, l-a ştiut pe părintele adolescentului, originar (din întâmplare) ca şi el din

podgoria Aradului, degeaba tânărul îşi zice Józef Attila, numele său adevărat e Ştefan Iosif Rista, şi tipograful deplânge că un fiu atât de dotat al naţiei s-a înstrăinat definitiv de ea. Băiatul pe care-l cheamă ca pe regele hunilor, împovărat de maldărul de gazete, are timp să arunce o privire mirată spre geamul cu perdeaua dată în lături, de unde bărbaţi în toată firea par să-l studieze, nu se ştie de ce, cu atenţie. Peste numai câteva luni, căutătura sticloasă de nebun a lui Demeter bácsi îl va însoţi printre gratiile spitalului „Lipotmezö".

Sunt în birtul din Plopi, cu o halbă în faţă. Băutorii localnici mă privesc cu ciudă şi un pic batjocoritor. Aşa trebuie să fi fost şi la cârciumile de lângă Vermezö, unde se învârtea urca Iosâm, acolo găseai slănină afumată, ceapă, ardei iuţi şi vin roşu la trei sferturi. Da, un plus de pitoresc şi ceva aducând a opulenţă. Acest unchi al meu, om mic de stat, dar extrem de energic, pretindea că participase la revoluţia roşie a lui Kun Béla. La cafeneaua Emke s-a împrietenit cu un piccolo, un tizan, deci tot Józef, dar se pare că ăsta era numele de familie, ceea ce n-a împiedicat să fie porecliţi Ioji ăl mare (urca) şi Ioji ăl mic (celălalt) şi acest Józef s-a dovedit un băiat inventiv şi curajos, el aducând mari servicii autorităţilor revoluţionare, dar şi sieşi, căci şparlea cu dexteritate cărbuni din gara Ferencváros şi făcea rost de câte un crap pe cinste din hală: era un tip ce, fiind român, nu-şi mai ştia graiul (deoarece fusese crescut între maghiari) şi deplângea acest lucru, însă până la o limită, căci deodată se înfoia şi zicea că o să devină un al doilea Petőfi, ba chiar mai mult, un poet cum Ungaria n-a mai avut. Şi intrând trupele româneşti în Budapesta să dea gata revoluţia, urca a picat pe mâna unor ofiţeri răi, care l-au bătut, că de ce i-a trebuit lui, român, răzmeriţă ungurească – şi l-au azvârlit oficialităţilor maghiare, acestea înfuriindu-se la rându-le că de ce se bagă el, român, în treburile lor. Până la urmă s-a întors în România devenită Mare, cu obligaţia de a se prezenta săptămânal, ca instigator periculos ce era, la jandarmul din satul lui de baştină. Ioji cel mic, însă, n-a venit în ţară, a rămas să-şi continue destinul la Budapesta.

Las berea pe masă. În jur se conversează în româneşte şi-n ungureşte. Prind s-o mai văd bâjbâind pe uliţă pe presupusa soră a poetului – globii agitaţi stau să i se reverse din orbite.

„Din ţeastă ochi-mii ies – şi mi se bagă / De minţile-o să-mi pierd nu mă zdrobiţi! / *Să mă stopaţi decis, cu mâna dragă, / În cruci tot corpul mi-o căta, să ştiţi, / să nu m-ameninţaţi cu sănătoasă Vlagă – /*

lăsaţi-mă-n genunii pedepsiţi! / *Al nimănui îs astăzi pe pământ*/ *şi-avere n-am*: *permiteţi-mi să gât*, / *să isprăvesc cu eul ce mai sunt*, / *să văd şi rândul ăsta terminat*".

O iau spre oraş. Parcă mă întorc dintr-o expediţie lungă într-o ţară îndepărtată, ca şi atunci când, elev de liceu, am revenit cu clasa din Mehala: „maestrul de arme", cum îi ziceam (de fapt maistru la atelierul şcolar şi instructor A.V.S.A.P.), pe nume Rista, ne dusese la poligonul de lângă Balta Verde, am tras cu arme Jeco şi, iată, ne întorceam veseli, îmbătaţi de iarba verde şi de suflul începutului de bărbăţie, puşi pe şotii, Rista, uriaş prostălău şi bonom, fiind mereu calul nostru de bătaie; acela se apăra cu naivitate, invocând înrudirea cu „marele poet revoluţionar ce aparţine în egală măsură României şi Ungariei prietene", noi simulam că-l ochim cu jucăriile de tir, susţinând că mai avem gloanţe pe ţeavă, el replica demn şi-ngrozit „măi băiete, tu eşti abnormal, tragi în mine, tragi în revoluţia socialistă mondială, perforând simultan şi inima popoarelor înfrăţite. Tribunalul militar o să-ţi mănânce tinereţile..."

Habar n-aveam noi ce însemna tribunalul militar, urma să mai aud de aşa ceva în timpul stagiului, când maiorul l-a ameninţat pe unul ce fugise să-şi vadă gagica, şi apoi, mult mai târziu, în decembrie 1989.

Dicasterial

S-a mirat întotdeauna cum un artist mare ca Orson Welles a putut rata atât de lamentabil ecranizarea Procesului. Chiar instalarea tribunalului în clădirea unui aeroport parizian s-a dovedit neinspirată.

A crezut că oraşul lui are un destin deosebit. Iubindu-l prea tare, îi sesiza micile monstruozităţi, exagerându-le. În sinea sa, de mult se apucase de un film ce se baza pe romanul lui Kafka. A început filmările la Palatul Dicasterial, cu faţadele tratate „în stilul sever al primei Renaşteri Florentine" (Mihai Opriş), dar cu interioare sordide şi sumbre. Cât despre documentare, şi-o începuse cu ani în urmă, resimţind-o pe propria-i piele.

Era duminică pe la prânz. În acel corp de clădire părea să nu mai fie nimeni. Se afla la etajul al treilea. Stătea cu geamurile închise, ferit de zăpuşeala de afară, a cărei presiune o resimţea totuşi prin nesemnificative tulburări de vedere şi de respiraţie. De pe culoar îi parvenea clipocitul apei în chiuvetă. Nu se sinchisi să verifice robinetul.

Îşi bătea la maşină lucrarea de stat. Unchiul său, pe atunci

funcţionar la cooperaţie, i-o îngăduise, cu aprobarea superiorilor.

Pe neaşteptate, fără să ciocănească în uşă, intră paznicul. Pe figura acestuia se instalase o frumoasă perplexitate. Fără un cuvânt, îl prinse de braţ şi-l trase după el, politicos, dar cu fermitate. Străbătură coridor după coridor. Coborâră, ca apoi să urce la mansardă. Mergeau aproape pe brânci. Se opriră în dreptul unei uşi scunde. În sfârşit, omul deschise gura: „Auziţi?" şi năuceala de pe chip i se rotunji cu o nuanţă. Distinse ţăcănitul a zeci de maşini de scris, o bucată muzicală de mare atracţie. Paznicul scoase o cheie. În încăpere nu era nimeni. Direct pe ciment zăceau, claie peste grămadă, abia zărindu-se dintre hârţoage, câteva maşini de scris hârbuite. Îi trecu prin cap: „Am mai citit asta undeva". De-abia traseră uşa şi zgomotele ritmate se reluară. „Eu mai rămân", spuse paznicul, şi zâmbetul său era aproape dureros, „sper să vă descurcaţi şi fără mine".

Reconstitui cu uşurinţă drumul de întoarcere. Ajunse într-un timp record în dreptul biroului din care de-abia plecase. Nişte chicoteli îl reţinură câteva clipe în prag. „Altă năzărire", gândi. Scutură capul, ca pentru a dobândi aplomb în faţa ciudăţeniilor vieţii şi apăsă clanţa. Chiar pe masa unde lucrase, paznicul făcea amor cu o necunoscută. „Ei drăcia dracului, mi-au împrăştiat toate hârtiile". „Sper că n-o să mă pârăşti unchiului tău, de altfel sunt ofiţer de serviciu şi în timpul slujbei mele fac ce cred de cuviinţă", hohoti neruşinat femeia. Rămase cu ochii pironiţi pe coapsele ei vârtoase, care încă fremătau.

Îşi văzu de treabă fără să-i mai bage în seamă, deşi ei continuau să-l provoace cu obscenităţi de doi bani. Într-un târziu, făcând pe supăraţii, îşi luară catrafusele şi-l lăsară în plata Domnului.

Trecură, desigur, ore în şir, dar timpul rămăsese încleiat în punctul amiezii. În somn auzi primul ţipăt şi nu încetă să doarmă la cele următoare. Când se dezmetici, întreaga hardughie horcăia, iar pe ziduri se iviră pete stacojii. Un lichid incolor şi puturos ţâşni din podele. Într-un suflet, ajunse la parter. În ghereta lui, paznicul, cu stupoarea revenită în priviri, învârtea în mâini un cuţit uriaş. La picioarele lui, femeia de adineaori, cutremurată încă de spasme, zăcea într-o baltă de sânge.

Îşi făcu apariţia procurorul de serviciu, aflat în acelaşi edificiu ridicat în urmă cu o sută zece ani pentru a găzdui un guvernământ efemer.

N-a mai reuşit să-şi susţină lucrarea de stat din numeroase

motive: în primul rând, spre dezamăgirea rudelor sale, s-a dovedit o fire din cale-afară de emotivă şi nu s-a putut desprinde de acea întâmplare nefericită; apoi au urmat peripeţiile procesului (desfăşurat pe o altă latură a aceleiaşi fatidice construcţii), unde, cu toată apărarea strălucită pe care a susţinut-o un maestru al baroului, nu s-a arătat suficient de convingător şi a intrat cu uşurinţă în pânza vicleşugurilor, întinsă meşteşugit de paznic; acesta, deşi fără multă instrucţie, a demonstrat că un om simplu este adesea mai bine clădit pentru împrejurări imprevizibile, aducând în apărarea sa faptul că studentul a încercat să-i seducă iubita şi că astfel l-a împins spre crimă. La rândul lui, unchiul avu neplăceri la slujbă, pentru că permisese accesul unui străin în instituţie şi pentru că îl lăsase să facă uz de maşina de scris. Se declanşă o anchetă, în cursul căreia se ceru anexarea la dosar a tezei de licenţă cu pricina. Rezultatul nu-i fu favorabil unchiului şi acesta îşi pierdu locul de muncă. Din respectivul necaz i se trase în curând sfârşitul. Nici măcar pe patul de moarte nu mai vru să-şi vadă nepotul. Mai mult decât atâta, decanatul s-a delimitat la momentul oportun de un element potenţialmente periculos şi a luat măsura disciplinară de a-i amâna cu un an dreptul de a-şi da examenul.

Nu şi l-a mai susţinut niciodată. În schimb, după câţiva ani, pe când stătea singur în faţa unei halbe de bere la „Vaporul”, şi-a amintit ce visase cu puţin înainte de săvârşirea actului care i-a modificat existenţa.

Pe scurt, visul cu studenta strânsă de braţ. El este profesor universitar. Vine la curs cu întârziere. Se autoadmiră din capul scărilor, de data asta pierdut în grupul studenţilor. Ei pun în salut un respect exagerat. Tânărul caută să atragă atenţia ipostazei sale împlinite la maturitate, dar nu reuşeşte. Faptul îl înciudează. Remarcă urâţenia chipului celuilalt, caraghioslâcul costumului. Câteva fete chicotesc. Enervat, profesorul strânge mâna celei mai timide, care nu s-a ferit la vreme şi care nici măcar nu era vinovată. Atunci izbucneşte ţipătul fetei. Studentul îl preia în alt registru, se aşază cu totul în fiinţa ei. Cel bătrân nu e în stare decât să grohăie.

A ajuns să-şi povestească visul de nenumărate ori la te miri cine. Unii râd pe ascuns, alţii se prefac preocupaţi. A uitat să precizeze un singur lucru, după opinia noastră interesant: că visul fusese însoţit de poluţie.

Omul ce a vrut să-l ecranizeze pe Kafka a trecut şi prin alte

experienţe demne de menţionat. După ratarea pe plan profesional a urmat cea matrimonială. A revenit pe coridoarele şi în sălile apăsătoare pentru divorţ. Femeia-l preferase pe unul mai arătos şi mai descurcăreţ. La proces, judecătorului îi făcu impresia că tocmai cel părăsit are ceva de ascuns şi că o face cu multă ipocrizie. Îl suci pe toate părţile şi-i ţinu o severă lecţie de morală. Mai spera că instanţa îi va atribui fetiţa, singura lui realizare, cum obişnuia să spună. „O să rămâi cu fundul gol", scrâşnea pe sală fosta nevastă, bine înfiptă la braţul amantului, „nici copilul n-o să-l mai vezi vreodată", iar fata, auzind toate astea, ţipa ca din gură de şarpe, ceea ce atrase admonestările celor mai mărunţi boactări din instituţie. Încă plângând, o târâră în camera de ascultare a minorilor. Plecă în căutarea ei. La o gâtuitură a coridorului, acolo unde arhiva se bomba neaşteptat de mult, cineva îl lovi cu uşa în cap şi-i sparse arcada. Cârdul femeilor de serviciu îi sări în ajutor. Hoaşca de la grupul sanitar îl transportă cu forţa la sediul ei, unde-i aplică pansamente cu hârtie igienică. Se smulse, sângerând abundent, din braţele ei mirosind a urină şi a hoit. Deschise uşi după uşi. Corul copiilor ce urmau să fie audiaţi îl întâmpină cu un refren agresiv: „Taţii afară, mamele afară/ Aici numai noi suntem stăpâni, / Ne vom lua soarta în mâini, / Părinţii mai bine să moară". O fetişcană cu alură de muiere îşi prezentă stigmatele, râie, pecingine, spuzeli. Fugi de acolo şi curentul îl împinse în sala cu cei în zeghe şi raşi în cap. Un cordon de gardieni îi izola de talazul rudelor venite să-i vadă. Feţele celor din boxă şi ale celor de-un sânge semănau în chip izbitor. Chiar şi copiii aveau semnul damnării pe figură. S-a pierdut cu firea. N-ar şti să spună ce a făcut, destul că păstrătorul ordinii s-a simţit ofensat. „Locul tău e acolo", a strigat acela, iar el s-a trezit pe banca dură, în costumul vărgat.

Adios, Estella!

Îl cunosc pe domnul Dominik Nicol de câteva zile. Şi doar pe cale livrescă. Dar îl cred întru totul atunci când afirmă că „în scurta noastră existenţă, participăm la diferite trăiri, fie în mod activ, fie ca simpli observatori ocazionali".

Numele domniei sale pare să fie ajustat după necesităţile Americii. Căci, aşa după cum aflăm din The International Authors and Writers Who's Who, Cambridge (1991), s-a născut undeva în nordul Olteniei în urmă cu 63 de ani. A făcut liceul la Râmnicu-Vâlcea, a fost fotoreporter la Agerpres, fotograf la Spitalul Cantacuzino. Din 1968

trăieşte în U.S.A.

Are un trecut de bun băutor, în ţară şi în exil, însă, din păcate, astăzi sănătatea nu-i mai permite îndeletnicirea cu aşa ceva.

Viaţa printre străini nu-i uşoară. Chiar conaţionalii se dovedesc suspicioşi. Popa românesc evită să-i vină la căpătâi într-un moment critic, pe motiv că ar fi gay (de unde o fi scos-o, se întreabă cu firească inocenţă domnul Dominik), aşa că trebuie să recurgă la preotul de la biserica grecească.

Are păreri proaste despre Sadoveanu (să nu ne audă domnul Eugen Simion!) de pe vremea Agerpres-ului (1950 – 1951), când i-a făcut poze la Ateneul Român împreună cu Mayer Marcu („butucănos, masiv, greoi şi cu obrajii roşii (…) crăpa de sănătate şi de nesimţire?!). Îl citează pe Păstorel: „Sadoveanu-i filo-rus/ Stă cu curu' la Apus/ Ca s-arate – Apusului/ Cum e faţa rusului".

Alt plan: Comunicarea cu lumea de dincolo. Chiar în anul plecării din ţară a avut un vis cu un copil îmbrăcat în costum specific sfârşitului veacului trecut. Întâmplarea îl duce peste trei zile în cimitirul Bellu, unde dezgroapă placa funebră a băiatului din vis, Zaharia Coemgiopolu, mort în 1908. Peste ani, va trimite Episcopiei române de la Vatra (Detroit) o icoană bizantină în memoria aceluia, „as a mark for our dream encounter".

În '86, în faţa hotelului newyorkez Howard Johnson's observă un tânăr „foarte simpatic, foarte atractiv, (…) foarte frumos". Privirile li s-au întâlnit „binevoitor". Domnul Dominik intră în transă contemplându-l contra luminii. O reverie pur estetică. Respectivul îl abordează cu formula „N-am Myoho Renge Kyoo". Nu, nu era vorba despre unul dintre nenumăraţii nebuni ai celei mai mari metropole din universul cunoscut, ci de un adept al unei secte budhiste. În zilele următoare, cât pe ce să se convertească şi el la noua religie şi să primească „Gohonzon"-ul. Se răzgândeşte în ultimul moment, în loc să se ducă la întâlnire, colindă prin Muzeul de Istorie Naturală, intră în Catedrala St. Patrick, unde se celebrează o nuntă; la ieşire e fotografiat de un băieţel straniu; în final, după nişte ezitări, cumpără de pe Strada 26 un Iisus de bronz cu inima în relief încununată de raze.

Roman în roman, viaţa şvabului Mihail Wagner, sculptor bucureştean originar din Caransebeş. Prin '46 e deportat în Donbas. Ruşii îl pun să facă la sediul raional statuia lui Stalin, balşoaie, 10 metri. Îi dau şi un termen: doi ani. Omul fuge, când pe jos, când cu

trenul, face pe surdo-mutul, ajunge în ţară cu un lot de prizonieri repatriaţi. Nevastă-sa se încopciase cu altul. Sculptoriţa Miliţa Pătraşcu îl adăposteşte o vreme. Un ştab abia făcut îi procură o nouă identitate.

Domnul Dominik e un celibatar convins. În urmă cu zece ani, prietenul său spaniol a vrut să-l însoare cu o presupusă vară de-a sa, Estella, cu 25 de ani mai tânără, călugăriţă lângă Madrid. Fată frumoasă, dar dl. Dominik nu acceptă, nici măcar atunci când e momit cu 2000 de $ şi când i se spune că va fi o căsătorie de formă, pentru ca ea să poată rămâne în America.

Ce să mai adăugăm? Poate un suvenir: „Am murit/ Şi fac/ Fulgerător/ O recapitulaţie/ Zero/ Nimic/ N-a mai rămas/ Din ce a fost/ Trecutul mort/ Şi fără rost. / Prezentul gol, / Smintit şi ipocrit

Bibliografie: Dominik Nicol. Pe portativul vieţii (Jurnal literar), New York, 1992

Glonţul administrativ

Lui Danilo Kis, pentru Cuţitul cu prăsele de trandafir

Scurta povestire pe care o s-o parcurgeţi s-a născut din lupta inegală a perplexităţii cu o documentare anxioasă. Degeaba o să vă asigure autorul că-i ruptă din realitate, dacă n-o să fie în stare să redea bâlbâielile când în româneşte, când în idiş, când într-o impecabilă engleză diplomatică ale unui ins năucit de caşexie, de fatalitate şi de ramolisment. Albeaţa cearşafului de pe patul de spital ar putea ţine loc comentariului ironic al destinului veşnic hulpav de greşeli şi de osândă, amneziei atât de fructuoase a actanţilor, falsei iniţieri a urmaşilor, ce par să reia de fiecare dată ciclul din unghiul cel mai nefavorabil. Şi n-o să ştie povestitorul nici să creeze impresia acelei rupturi tragice, când omul s-ar smulge, deodată lucid, dar cât de înalt-inutil! tânguielilor aproape animalice şi ar roşi cu, totuşi, neomenească precizie, întorcându-se, pentru a expia la perete: *„Niciodată n-o să le mai spun ce-or să-mi ceară”*. Iar liniştea care ar trebui să cadă ar împrumuta ceva din frigul februarului de afară şi sufletul ce s-ar îndepărta, privit prin geamul salonului de spital, ar lua aspectul unui norişor de lucruri spuse, aflat în grăbită destrămare.

ORGANIZAŢIA

Viena, 1930. Belu Zilber, tânăr funcţionar al firmei Nechelis din Bucureşti, coboară degajat din Orient-Expres. Trage la un hotel de mâna a doua. Spre seară, iese la o berărie. Rămâne o vreme de unul singur la masă. Apare un tip cu pălăria trasă exagerat peste ochi.

Germana lui e impregnată de un puternic accent vienez: „Nu vă supăraţi, aţi văzut trecând pe aici un băieţandru roşcovan, însoţit de o femeie mai coaptă arborând un costum tirolez?” Belu, de colo: „Adineaori au plecat, dar au promis că vor reveni”.

Parola fiind rostită, cei doi îşi strâng cu căldură mâinile. Celălalt este colonelul Martin, şeful organizaţiei de spionaj sovietic din capitala Austriei. De unde să ştie ei că dintr-un cotlon îi pândeşte Armand Floroiu, brav agent al Siguranţei Generale Române? Totuşi Belu ar fi dator să o simtă, altfel cum se explică neostoita poftă cu care goleşte halbă după halbă, dar şi neliniştea ce i se înfige dureros între coaste, spre stânga? Zadarnic o atribuie el oboselii şi chiar consumului exagerat de alcool şi degeaba încearcă să şi-o potolească întărind berea cu un deţ de şnaps. Setea îl va însoţi şi la Paris, unde va înlocui băutura din hamei cu cea din struguri, şi pe lungul drum de întoarcere acasă.

BOLŞEVIC ŞI REACŢIONAR

Jilava, 1931. Toamnă mohorâtă. Belu striveşte regala în cutia de tinichea. Are încă lacrimi în ochi. Santinela îl scoate din camera de vizite şi-l conduce spre celulă. Tocmai a fost să-l vadă Iosef Hechter. I-a smuls promisiunea că o să vorbească neîntârziat cu Profesorul. Mai târziu, tovarăşii îi vor reproşa că l-a scos din închisoare legionarul Nae Ionescu. Anchetatorii vor puncta şi mai clar, arătând că atunci s-a produs recrutarea sa de către Siguranţă. După un timp, Zilber o să recunoască fapta necomisă şi chiar va pregăti o frumoasă poveste despre acel moment. Epicul o să-i reuşească de minune. „Fii atent şi struneşte ramificaţiile-capcană”, o să-i răsune în cap, şi nu va şti, în acea viitoare zi de 20 iunie 1949, dacă e propriul său gând sau glasul lătrat al generalului Nikolski. Da, uite cum se limpezeşte cadrul şi, într-adevăr, omul cu bot de iepure va prinde să spună: „*Eşti pervers*. *Ţi-ai ascuns bine crimele*. *Dar noi te vom demasca*”.

Belu are încă lacrimi în ochi. Ce-o zice santinela? Parcă înciudat de atâta slăbiciune, ia hotărârea ca, odată scăpat de aici, să-l atace sistematic pe Profesorul salvator în Era nouă sau în Cuvântul liber.

PUNCTUL LUMINOS

Închisoarea Malmezon. Noaptea de 24 spre 25 septembrie 1952. Ploaie rece. A simţit-o când a străbătut în fugă curtea pietruită. Acum nu se mai poate urni. Ciocanele ce-i lovesc căpăţâna cu vrejul căzut vin şi de afară, şi dinăuntru. Iarăşi se scapă pe el. Ce mai contează? Printre

bubuituri îl aude pe Vîşinski – „*recunoaşterea inculpatului e o dovadă suficientă a vinovăţiei*”. Simte o dorinţă năvalnică de a mărturisi lucruri niciodată întâmplate. Partidul, văzut cu ochii minţii într-o superbă aureolă de foc, îl mustră tandru şi olimpian cu indexul. Va deveni, din înalte raţiuni, fost spion anglo-american. Dovada: un café-frapé băut cu Ivor Porter la Capşa. *Cauza* cere să fi fost *complotist*, *asasin şi trădător*, *agentul ciumei în cartierele muncitoreşti*, *vânzător al Banatului în folosul Iugoslaviei lui Moşa Prade*.

DE LA BURSĂ LA PENSIE

August 1968. Sediul C.C. al P.C.R. În van s-ar chinui să penetreze aici zăpuşeala verii. Tovarăşul Vasile Patilineţ îl priveşte uluit din spatele biroului său masiv pe omul mărunt, cu faţa forfecată de ticuri, dinspre care se rostogolesc incredibile cuvinte:

„*Prea mi-aţi reproşat amarnic că la proces, fie şi cu riscul glontelui, nu am revenit asupra declaraţiilor din cursul anchetei, pentru ca astăzi, cu legea în mână, lege garantată în mod solemn de partid şi de stat, să mă sperii de supărarea unuia sau altuia, de riscul de a pierde procesul sau de oprobriul celor cărora nu le-a fost milă să arunce milioane de cadavre în noroaiele Dobrogei şi să dăruiască ruşilor pita ţăranilor români de dragul unor sinistre preamăriri şi decoraţii*”.

URMĂRIREA CONTINUĂ

18 mai 1970. Bucureşti, sediul Securităţii. Colonelul: „Futu-i în cur pe mă-sa, tov. General, aţi avut dreptate şi dumneavoastră şi au avut dreptate şi colegii de pe vremea lui Alexandru Drăghici. Reabilitat, reabilitat, dar tot spion şi duşman al socialismului rămâne. Aveţi aici transcrierea convorbirii cu Daniel Norman de la Figaro, precum şi exemplarul 1 al manuscrisului…” Privirea generalului revine din albăstrimea de-afară şi se lipeşte de un pasaj încorsetat în culori şi acolade:

„*Într-un târziu am înţeles că socialismul aşa cum l-au imaginat Marx şi Lenin nu este posibil decât aşa cum l-a aplicat Stalin şi că marxismul este un viciu, o boală a secolului*…”

În vremea asta, în alt colţ al Bucureştiului, boşorogul Zilber se plimbă prin apartament cu „pas de manej”, evitând deci diagonalele. Dacă cei de la microfoane n-ar căsca gura, l-ar putea auzi pronunţând următoarea sentinţă: „*Culmea machiavelismului este să furi o ediţie rară din Machiavelli şi pe urmă s-o arunci în lada cu gunoi*”.

Bibliografie: Andrei Şerbulescu, Monarhia de drept dialectic,

Humanitas, 1991